Publicație lunară editată de DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

DACIA
magazin

Director fondator: Dr. Napoleon Săvescu

Nr. 56, octombrie-decembrie 2008

Colinda, leagăn dacic strămoşesc

La mulți ani 2009!

In memoriam - Artur Silvestri
Opera scrisă şi cea faptică a unui get

Gheorghe ŞEITAN

Dacologia a pierdut, prin plecarea dintre noi a acad.prof.dr. Artur Silvestri, pe unul dintre cei mai mari părinţi întemeietori şi generali de luptă pe care i-a avut vreodată, iar despre aceasta vorbeşte opera sa scrisă şi cea faptică deopotrivă.

Personalitate cu preocupări enciclopedice, Artur Silvestri şi-a dedicat o mare parte din timpul vieţii sale cercetării petelor albe din istoria neamului, a fost una din acele conştiinţe superioare care s-au contopit cu istoria, iar din acest punct de vedere el descinde direct din înaintaşi ca V. Pârvan, B.P. Hasdeu, N. Iorga, Lucian Blaga ca să dăm doar câteva exemple, din multele ce s-ar putea da aici.

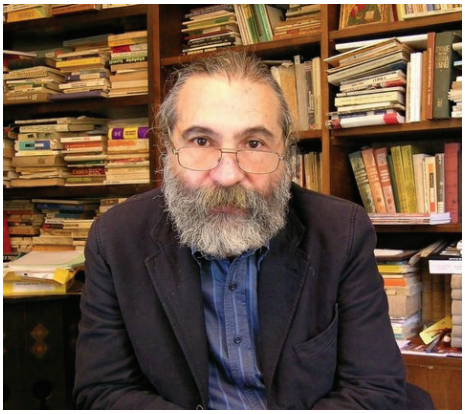

Aproape nu este lucrare scrisă a sa în care să nu se facă referire la istorie, la daci, la valahi, la zalmoxism şi la solomonari, aprecieri profunde, inedite şi tocmai de aceea preţioase ce trebuiesc studiate cu atenţie şi înţelese, indiferent că se află în opere dedicate expres, ori deghizate în cărţi, studii, articole, cu tematică diversă.

Cercetător pe tărâmul istoriei religiilor, Artur Silvestri scria în 1989, anul când a fost conceput eruditul său eseu *Arhetipul călugărilor sciţi*, că valorile creştin ortodoxe pe pământul românesc îşi trag seva din adâncimile zalmoxismului getic, idee valoroasă, necercetată şi prin urmare neînţeleasă îndeajuns. Iată un scurt pasaj edificator din lucrarea menţionată, unde se face referire la înţelepciunea getică :

„O înţelepciune care, depunându-se în organizări de eremiţi pe Muntele Sacru, se traduce în instituţii «vegetale», la lumina istoriei dar care explică deopotrivă apologurile lui Dromichete şi fabula lui Scorillo, prestigiul lui Deceneu, monahismul secret din Întorsura Carpaţilor şi mai apoi din mileniul aşa-zis «mut», făcând creştinismul posibil în forme care, păstrând materia getică, vor fi socotite ortodoxe şi, de fapt, aşa vor fi fiind câtă vreme cântarea în biserică şi comunicarea prin muzică vor fi consacrate la Dunărea de Jos cu episcopul Niceta de Remesiana, autorul imnului *Te Deum Laudamus*. Cât şi în ce fel se ţinu deoparte de contigentul stricător zalmoxismul getic este cu neputinţă a se identifica dar atâta vreme cât, nu prea cu mult înainte de 1900, încă se vorbea în Moldova despre «solomonari» care, contemporani secreţi şi iniţiaţi, repetau gesturi de ritual pe care ţăranii le evocau cu sfială dar le comunicase cu aproape doua milenii şi jumătate mai înainte şi Herodot, persistenţa pare în afară de orice îndoială“ (op. cit. pag. 8–9).

O altă direcţie de cercetare biografică a personalităţii enigmatice, de voievod criptic al culturii care a fost Artur Silvestri, ar trebui să vizeze nu doar calitatea sa de mecena ci şi întreprinderile sale misionare, inedite vizând coagularea unor idei ce pluteau în aer la un moment dat iar aici trebuie să consemnăm că încă din 1987, la sugestia mentorului său spiritual, mitropolitul Nestor Vornicescu, a reuşit să adune mai mulţi savanţi de prestigiu şi să formeze acel grup de cercetători numit „Grupul pentru istoria alternativă“, dintre care unii vor fi mai trăind şi ar putea depune mărturie verbală ori scrisă, spre elucidarea unor momente uitate, neînţelese de actuala generaţie şi cu atât mai puţin de generaţiile care vor veni. Printre altele, ştim că s-a implicat personal în sprijinirea cercetării *Codexului Rohoczi*, o cronică medievală secretă descifrată de eminentul istoric Viorica Enăchiuc, încurajat şi susţinut de oameni ca Artur Silvestri, a căror faptă rămâne încă anonimă.

Apoi trebuie studiat momentul 1990, când vocaţia sa de creator de publicaţii culturale cu parfum istoric s-a manifestat din plin, când, în calitate de director al Fundaţiei Europene Drăgan a reeditat si condus (1990–1991) publicaţiile „Naţiunea“, „Dacia Literară“ şi „Mileniul III“, ceea ce denotă o dorinţă clară de a lega trecutul de prezent, de a reedita faptele mari din istoria culturii româneşti.

Pentru Artur Silvestri dacologia nu a fost o moda, ori o temă savantă de cercetare, deşi rigurozitatea şi profunzimea l-au caracterizat mereu, dacii au fost pentru el o taina strămoşească de care s-a pătruns şi s-a apropiat cu evlavie religioasă. S-a considerat el însuşi un get, iar perioada absenţei sale din viaţa publică (1992–2002) îi plăcea să o asemuiască cu retragerea în subterană a zeului get Zalmoxis, ca o dovadă de înţelegere şi trăire superioară a religiei getice.

Fie-i odihna binecuvântată.

Jurnal sentimental

Călătorie în Dacia, țara zeilor

Motto : Legendele sunt un izvor permanent de cunoaştere a vieţii şi a credinţei populare din timpuri străvechi.

Jurnalul de călătorie şi cercetare a fost scris în anul 1998. Deci totul trebuie raportat la realitatea socială şi materială a României acelui an, la informaţiile deţinute până în acel moment şi la persoanele la care se face referire în acest jurnal. Cartea poate fi accesată prin internet la www.dacia.org

(Continuare din numărul 55)

La drum spre Feţele Albe

Azi**, iulie 10 1998,** este singura zi în care soarele e mai generos cu noi. Până acum a plouat pe noi mocăneşte, ca dintr-o stropitoare fină, nu foarte mult, dar aproape continuu. Mă tot întreb: cum or fi trăit strămoşii noştri pe aici? De ce cuiele pe care le foloseau la construcţia templelor nu au ruginit nici după mai bine de 2.000 de ani? Cum au tăiat stâncile, munţii, ca să-şi construiască terasele? Cum au adus, de la foarte mari distanţe, cantităţi uriaşe de blocuri de granit, pe care le-au finisat perfect? Trebuie să fi fost maeştri în arta construcţiei!

Andrei s-a înarmat cu „instrumentul de cercetare dacic“, un ciomag de toată frumuseţea, iar eu n-am putut să fac altceva decât să-l imit. Azi trebuie să ajungem la Feţele Albe şi am vrea să ne abatem puţin pe la Sarmi-Seget-Usa, mergând pe creasta muntelui, sperând ca vremea să ne fie favorabilă şi să putem face şi nişte poze mai ca lumea.

Acum trecem pe malul râului Grădiştei. Drumul e rupt, abia dacă poţi să păşeşti pe el. Este drum doar de un „picior“, pe stânga e stânca muntelui iar pe dreapta e râpa prin care curge vitejeşte şi zgomotos râul dacilor. Când primarul comunei Orăştioara de Sus a spus că natura este adevăratul arhitect al locurilor acestea, a avut dreptate, fiindcă natura este aceea care a modelat totul în jur. Miroase a verdeaţă proaspătă din care aureşte, sub razele de soare, un sentiment de eternitate. Totul pare încremenit în grandoare iar aerul miroase aşa de plăcut, încât acum îi poţi înţelege pe daci şi pe urmaşii lor de azi, care trăiesc în aceste locuri. În sfârşit, începi să-i înţelegi pe aceşti oameni şi să apreciezi statornicia şi dragostea lor pentru munţi, pentru că, într-adevăr, nicăieri nu poate fi mai bine ca aici. În pădurea care acoperă munţii, culorile se desfac în nuanţe perceptibile: de la verde pal, deschis, până la cel închis... iar nuanţele asta sunt amestecate aşa, la întâmplare, şi tocmai de aceea creează un peisaj de o frumuseţe care-ţi taie respiraţia.

Ne continuăm drumul… Eu nu ştiu exact unde merg, dar probabil că Andrei are ceva în cap şi vrea să mă ducă undeva anume, la Feţele Albe. Până una-alta, încerc să mă ţin după ei, să nu rămân în urmă. Fiecare merge... pe cont propriu. Grupului nostru i s-a alăturat Adi care, până acum, la unsprezece şi un sfert dimineaţa, fusese în casă. Îl găsisem acolo, lungit în pat. Ne-a spus că toată noaptea a umblat, căutând... nici el nu ştie ce. Asta este pasiunea lui: îi place să trăiască aici, în mijlocul naturii, să se amestece cu ea, să trăiască cu ea şi să se simtă fericit la zeci de kilometri depărtare de aşezări omeneşti. El este unul dintre prietenii lui Andrei şi care, de câte ori găseşte câte ceva, abia aşteaptă să-l vadă pe Andrei şi să-i spună. Andrei îl consideră un prieten foarte bun şi îl tratează ca atare.

Apa Grădiştei este plumburie şi se revarsă vijelios peste pietroaie, buşteni şi peste orice-i stă în cale. Am văzut şi câtiva fluturi roşcaţi, cu culori ţipătoare aruncate pe ei. După ploaie, iarba este încă plină de apă, merg prin ea, încălţările îmi sunt ude, dar sunt aşa de încântat de natură, încât cred că aş merge aşa, prin iarba udă, toată viaţa.

În faţă, drumurile se despart, unul o ia la dreapta, altul la stânga...

– Unde duce drumul din dreapta?

– Ăla din dreapta merge la Gerosu şi apoi la Barul Mare, spune Adi.

– Şi casa aia de acolo făcută aşa, ca o şură, a cui este?

– Nu e casă, e un garaj.

Urcăm pe o potecă îngustă şi şerpuită, tot mai sus şi mai sus.

– Dacă drumul ar fi fost bun, am fi urcat cu Niva noastră până aici, liber, fără probleme.

Parcă auzindu-l pe lăudărosul de Andrei, acum drumuleţul face o pantă „uşoară", de circa 60 de grade. Peticele mici de apă băltocesc peste tot iar fărâmiţe de pâraie taie perpendicular... Flori pe stânga, albastre-violet, pe dreapta, albe, încărcate de rouă, toate parcă stau sfioase în calea noastră. În urmă cu câteva zile, o apă – mică acum, cam de 50 centimetri lăţime şi care curge încet – rupsese drumul la 90 grade... şi asta în urmă cu numai două-trei zile. Încă nu ştiu cum o să-mi intitulez povestea când voi fi înapoi în New York: **„Aventură în Ţara Soarelui", „Aventură în Munţii Grădiştei"** ori **„Aventură în Ţara Zeilor".** Până una-alta, Andrei îmi arată o bucată de ceramică:

– Zgâri-o!

Am zgâriat-o uşor cu unghia degetului arătător.

– Este dacică, spune Andrei.

– Nu este cam tare? întreb eu.

– Nu, nuu, nuu... ia uite-o, ţine-o în mână, e perfect dacică, perfect dacică şi asta ţi-o poate confirma şi cel mai mare specialist al acestor locuri... (care este Adi).

Acesta din urma îşi clatină capul de sus în jos, fără să adauge nimic. Se pare că, de fapt, cel mai bun arheolog este tot natura care, prin viiturile de apă, scoate la iveală bucăţi de ceramică, bucăţi de istorie...

– Avem în faţă dealul Gerosu iar în spatele lui se poate vedea şi Porumbeiul.

– Unde? Care spate?

– Uite, ăla, în spate, care este drept, acolo.

– Ăla de sus, de acolo?

– Da, cel perfect, aşezat drept, ca o linie.

– Ăla este Vârful Porumbeiului.

– Este aşa de drept, de parcă l-a tăiat cineva.

– Cum îi spune vârfului din stânga?

– Acela este… Labani.

– Ăsta este locul lui Ciucurescu, familia Ciucurescu, care acum vreo 200 de ani se zice că a găsit patru *„vozuri"* cu bani.

– Ce este un „*voz*"?

– Un voz este o cadă mare de vreo 4 metri înălţime.

– Şi erau pline cu bani de aramă?

– Nu, nu de aramă, ci de aur.

– Mă, dă-l încolo, atunci ăştia sunt multimilionari, ca Rockefeller!

– Nu avem niciun multimilionar, pentru că totul s-a împărţit între vreo 6 familii...

– Au împărţit banii...?!

– Da.

– Da, dar acest pământ a fost proprietatea cuiva, nu?

– Pe atunci se arenda pământul, aici...

– Uite locul...

– Cum se numeşte?

– Nila.

– Nila şi mai cum?

– Nila Herban.

– Şi a găsit şi el o comoară?

– Păi, normal, tot de aici...Cu un an în urmă, 700 de monede de aur.

– Şi ce aveau pe ele monedele?

– Capete.

– Capetele cui?

– „Cosoni", „cosoni" dacici! Ei reprezentau moneda bătută în Dacia şi cu ea se presupune că Traian şi următorii împăraţi ar fi plătit ostaşii care au luptat pentru ei, pe aici. Dar poate că au făcut-o dacii ca să cumpere ce aveau nevoie de la Roma. Este doar o ipoteză. Ce se ştie este că, în timpul lui Traian şi al lui Decebal, „cosonul" era o monedă de aur circulantă.

– Ce a făcut Nila cu banii ăştia?

– Păi, de, i-o îngropat acolo, sus, între doi fagi...

– Şi lumea îi caută...

– Nu, i-o găsit altul din Luncani, care i-o ştiut taina. El s-o scăpat cu vorba şi-o spus că i-o ascuns între doi fagi.

Acela din Luncani o găsit „un specialist“ cu un detector, i-o detectat şi i-o luat.
– Şi au pierdut vreo 30 de monezi până jos, or mai găsit şi alţii...
– Şi ce a făcut cu ele?
– Păi…unele le-o predat la stat...
– Dacă i-a predat la stat, e bine.
– Presupuneri, doar presupuneri... Uite un alt drum drept, tăiat!
– Cum îi spune ăstuia drept, aici, pe stânga?
– Ăsta este Anineşul.
– Şi în spatele lui este...
– Este dealul Anineşului şi uite încă unul mai încolo, aşezat invers, ca o casă mare.
– Şi acela, vârful de sus?
– Sunt Hârtoapele…este plin de găuri cu adâncimi imense, mari, mari ca nişte ceaune.
– Şi acela, acolo, în spate...
– Capul Pietrii.
– Aici, unde se văd căsuţele astea foarte elegante... i se zice Sub Cununi.
– De ce?
– Îi zice aşa, pentru că este o cunună de stânci deasupra lor.
– Unde spui că suntem acum? îl întreb pe Andrei.
– La Comărnicel.
– Şi ce e la Comărnicel?
– Comarnic înseamnă un fel de saivan, loc unde te aşezi, te fereşti de ploaie.
– Şi acolo sunt trei ouă din piatră?
– Cât de mari? întreabă Costel.
– Îs munţi, îs munţi întregi...trei munţi...
– Trei munţi ca trei ouă şi în mijloc e altul.
– Şi spui că astea le-au făcut dacii...
– S-au gândit alţii, înaintea noastră, că-s făcute „de mână de om“.
– Apoi să vezi Vârful Negru...

– Acolo ce mai e, la Vârful Negru?

– Acolo există un platou deasupra, cât două case. Acolo trăsneşte, vara, de... nici în filme nu poţi vedea aşa trăsnete!

– Am găsit acolo două vase sparte, cu morişca solară pe ele. Unicat total în cercetarea astrologică.

– Ce înţelegi prin morişcă solară?

– Soarele în mişcare, ca o roată în mişcare.

– Pot să le văd şi eu? îl întreb pe Andrei.

– O, da! Poţi să le faci şi poze! Adi are la el acasă, în şopron, unul sfărâmat, dar cu „morişcă solară“ intactă.

– Şi acum unde ne duce acest Adi?

– El spune că o să ne arate ceva formidabil, dar numai el ştie ce.

La câteva sute de metri depărtare, zărim nişte platouri.

– Ăsta este aşa-zisul chirpici dacic. Îl vezi? mă întreabă Adi. Ăsta este un fel de lut ars din care dacii îşi făceau podina casei. O făceau din lut, pe urmă o ardeau bine. Peste ea puneau un simplu fundament din piatră de munte, pe care o lipeau cu această pastă, cu acest chirpici. Aşa îşi aranjau întreaga casă. Arată extraordinar pentru vremea aceea... şi nu numai.

– Deci acest pământ ars pe care-l avem acum sub picioare, această platformă, totul este…

– Da, se cheamă chirpici.

– Care ar fi concluzia?

– Concluzia este că pe această platformă a fost o localitate dacică, acum mai bine de două mii de ani.

– Iar aceasta ce este?

– Asta este o bucată de ceramică. N-o strica, las-o jos, acolo, în pământ, acolo unde-i este locul. Este foarte fină. Ce are ceramica dacică şi nu mai găseşti la alte ceramici este finețea.

– Noi am cercetat-o cu microscopul electronic, am făcut o treabă foarte serioasă. Am cercetat-o din punct de vedere al compoziției şi i-am descoperit misterele.

– Aşa finețe de ceramică nu se găseşte nicăieri, completează, cu mândrie dacică, Adi.

– Uite, este de ajuns să ridici acest mănunchi de iarbă, să o smulgi şi găseşti sub ea din nou ceramică….este peste tot, veche de sute şi mii de ani, dar niciun arheolog n-a venit pe aici, măcar să arunce o privire.

– Vezi, unde ai găsit lutul ăsta, asta înseamnă că aici îşi făcuse omul casa.

– Şi tot aici, omul ăsta, urmaş al vechilor daci, şi-a amenajat o grădină...

– Da, o grădină de varză.

– Totul este impresionant! Pe ce culme suntem acum?

– Pe Dealul Muncelului, la Platoul lui... Horică Balint, să-i spunem aşa. Casa asta este a lui Stanciu Ion. El trăieşte aici, iarnă-vară. Este unul dintre prietenii noştri de aici... e un băiat foarte de treabă care are grijă să ne înştiinţeze despre orice găseşte nou prin împrejurimi.

– Vedeţi crucile astea? Aici au fost înmormântaţi moşii noştri.

Citind numele de pe cruci, Adi ne spune câteva cuvinte despre cei plecaţi…Aflăm că unii i-au fost rude.

– În faţă, undeva, trebuie să fie Rudele, nu? îl întreb tendenţios pe Andrei.

– Te gândeşti la Zeul Ruda, Zeul Ploii la vechii Vedici, îmi răspunde acesta. Încă îşi păstrează numele prin aceste locuri... până s-o găsi careva să i-l schimbe, aşa cum s-a întâmplat prin toată Dacia noastră. Multe nume, aparent fără înţeles, au fost schimbate, fără ca guvernanţilor să le pese că distrug adevărate comori istorice. Căci cum altfel se poate schimba percepţia privind originea unui popor decât inventându-i o altă istorie... o istorie de origine greco-slavo-romană, dar care nu are nimic în comun cu realitatea?!

– Pe aici s-au găsit câteva sanctuare dacice, cărora arheologii le spun – deşi au forma marilor sanctuare rotunde – „stane“. Mai departe e Mileea, pe urmă Tâmpul, Godeanu, Bătrâna, Steaua Mare, Steaua Mică şi Nacelu.

– Aşa le spun localnicii acestor vârfuri.

– Da, iar Bătrâna este cel mai înalt punct magnetic…

– Geomagnetic, după cum spune generalul Dragomir. Bătrâna nu este cel mai înalt vârf, dar pe el câmpurile magnetice formează punctul maxim de înălţime.

– Generalul a văzut astea cu aparate, completează, cu respect, călăuza noastră, Adi.

– Iar Godeanul ce reprezintă? îl întreb tot pe el.

– Godeanul este muntele sfânt al nostru, al dacilor! Că noi, cei de aici, ştim cine suntem!

– Şi cine sunteţi? îl întreb mai mult din dorinţa de a vedea cum reacţionează un om obişnuit care locuieşte pe aceste meleaguri.

– Suntem DACI, vine, ferm, răspunsul. Suntem acelaşi neam de oameni care au trăit aici şi atunci, de mult, şi care şi-au înmormântat moşii, aici, peste tot locul. Domnii de la Bucureşti ne pot numi...romani sau cum vor ei, dar ştiţi ceva? Noi suntem romani cu o singură condiţie: dacă romanii sunt daci, numai atunci!

– Îmi place răspunsul tău şi mă bucur că gândeşti aşa. Sunt curios câţi profesori de istorie românească ştiu acest lucru şi îl spun şi elevilor, la şcoală. Unde ne-o fi mândria de neam, de istorie, de civilizaţia căreia îi aparţinem şi pe care parcă ne este ruşine să o menţionăm?!

Mergem tăcuţi, meditând la discrepanţa frapantă între realitatea istorică – pe care noi o vedem aici, în inima munţilor – şi versiunea oficială viciată de influenţe străine de neam şi de ţară.

Ziua este frumoasă iar natura parcă se întrece pe sine însăşi creând o bogăţie de culori şi miresme cum rar am mai văzut. Trecem peste ape, peste platforme acoperite cu ruine de temple dacice ale căror resturi de coloane rup coasele ţăranilor „de generaţii“, cum ne-a spus unul din ei.

– Unde suntem aici?

– Pe Dealul Muncelului, în locul numit „al lui Stanciu Ion“.

– Aşa... Şi de aici, când ne uităm în direcţia asta, spre nord-sud, se vede o casă.

– Pe acolo vom trece...

– La câte grade vine...?

– La câte grade, la câte grade…mă îngână Andrei pentru ca apoi să-mi răspundă: vine exact la 90 de grade pe nord de aici.

– Ce vrei, de fapt, să spui?

– De pe această terasă excepţională, în formă rotundă, pe care stăm noi acum, se vede exact cetatea de la Sarmisegetusa...

– Cum de ai ştiut? mă întreabă Andrei, parcă gelos pe cunoştinţele mele.

– Foarte simplu: ţi-am citit cartea „**Magistralele tehnologice ale civilizaţiei dacice“**.

Am râs cu toţii şi ne-am continuat drumul.

– Şi la aceste vârfuri din faţă... cum le mai spune?

– Ăsta pe care mergem acum este Piciorul...merge aşa, la 60 grade în pantă.

– Dar acela din faţă?

– E Dealul Grădiştei. Pe el se spune că a fost drumul antic. Pe acolo o fi coborât drumul dacilor, pe culmea asta, îmi arată Andrei o culme ca de piramidă, acoperită cu un covor de verde strălucitor.

– Şi acela din spatele lui?

– Care?

– Cel ce se duce până departe, până în spatele Dealului Grădiştei.

– În spatele lui este Culmea Tâmpului.
– Nu, nu, le încurci, nu-i aşa! sare, ca ars, Adi.
– Deci, ăsta din mijloc care începe de aici, de jos, ăsta e Dealul Grădiştei.
– Şi asta din faţă?
– Astea-s Feţele Albe.
– Deci, primul e... Feţele Albe iar în spatele lui este Dealul Grădiştei.
– Dincolo de vale deci, acolo vine Valea Albă, pe care am mers noi, pe jos...Valea Pârâului...
– Iar ăla, în spate de tot, proptit parcă în nori...?
– Comărnicelul.
– Şi drăcovenia asta, aici, în dreapta, care stă aşa, într-o rână...?
– Aici sunt Rudele.
– Primul sau al doilea?
– Ăla e în valea lui Brad, e Piciorul lui Brad, şi vârful cel mai înalt, Rudele...
– Rudele este vârful cel mai înalt...
– Şi mai departe merge Meleea şi pe urmă…o să mai vedem.

– Acum o să fac o poză ca să ţin minte asta cu băţul pus pe spate că, altfel, o încurc, spun eu. Găsim o platformă ovală cu un diametru de 10 metri, pe care ceramica dacică abundă. Mai inspiraţi, Adi şi Andrei dau cu piciorul în acest dâmb şi spun că parcă ar suna a gol.

– A gol? îi îngân eu cu voce tare căci, sincer să fiu, nu prea înţeleg ce poate fi aşa de formidabil.

– Uite, vezi cum am dat de o bucăţică de ceramică neagră? îmi explică Andrei. Este extraordinar de perfectă şi se găseşte nemaipomenit de rar. Uite-te la ea. Asta vorbeşte despre bogăţia celui ce a locuit atunci, de mult, în aceste locuri.

– Spui că aici a locuit cineva foarte bogat...

– Da, se vede după lucrătură. Uite şi o excepţională ceramică roşie, este lucrată cu fineţe şi are o linie... oh! Adi ridică apoi un val de pământ şi, printre bulgări negri, apar şi bucăţi mari de ceramică, cioburi de vase.

La zece centimetri adâncime, când tragi de pământul amestecat cu iarbă, încep să se ivească vase mari, ceramice, de 10–15 centimetri lungime. O gură de vas este tot ce şi-ar dori un arheolog să aibă ca să poată cerceta. În lumea pe care o trăim, despre o bucăţică de vas ca ăsta, de ceramică neagră sau roşie, unii ar scrie o carte de istorie. Aici e plin de astfel de „cărţi de istorie“... Cine să ia în seamă aceste vase? Cine să scrie despre ele? În loc de arheologi dornici să-şi folosească cunoştinţele, îl avem pe Adi...

– Adi, cum te mai cheamă pe tine? Adi şi mai cum?
– Adi Stoicoi.
– Şi de unde eşti tu de fel?
– Mama e din Luncani iar tata e din Ocolişul Mic.
– Tu unde te-ai născut?
– Eu m-am născut aici, la Feţele Albe.
– Tu te-ai născut la Feţele Albe?!
– Da, aici am stat patru ani de zile.
– Şi pe urmă...?
– Pe urmă am ajuns jos, în Valea Largă.

El, Adi, este omul care cutreieră locurile acestea, fără busolă, este o călăuză adevărată, călăuza de bază a prietenului meu, Andrei.

– Acum vreau să vă spun ceva: Ceauşescu – prost, neprost – a vrut să facă zona asta sat istoric, etnografic. A tras şi curent electric până pe undeva, prin vale. O dat ordin să se asfalteze drumurile...Dar ei nu le-or asfaltat, banii i-or mâncat, or…investit să facă motel sus, la Cetate. Şi nimic nu s-o terminat ca lumea, oftează călăuza noastră.

Ne continuăm drumul urcând şi, uneori, coborând, discutând despre trecutul nostru, despre oamenii ce trăiesc prin aceşti munţi, de mii şi mii de ani, fără să le pese de istoricii şi arheologii care, după momentul politic, încearcă să le schimbe când istoria, când originea... ba chiar şi religia.

Am ajuns la casa unde stă Horica Balint, o casă mică, înălţată după principii dacice, acoperită cu ţiglă roşie, strălucitoare. Horica trăieşte singur. Lângă casa lui, pe stânga şi pe dreapta, sunt rudele lui, aici, în pământ. Omul ne arată mormintele: asta e crucea mamei lui iar aici, în dreapta, se odihnesc cele două surori ale sale. Bunicii, străbunicii sunt şi ei prin jur... El trăieşte aici, cum a trăit familia lui şi cum au trăit înaintaşii familiei lui. Neam de neamul lui a trăit aici, nu de secole, ci de milenii... Şi nimeni nu e să-i ia locul, nimeni nu-l râvneşte. Cu puţina agricultură pe care o poate practica aici, omul îşi trăieşte viaţa fără să-i pese dacă e sărac ori bogat. Aici o să şi moară...nimeni nu doreşte să-i ia locul. Aşa sunt ei, vlahii-daci. Aceasta este ţara lor şi neamul lor milenar, aici vor să trăiască şi tot aici vor să fie îngropaţi. Uite livada mică, grădina de zarzavat, câteva vaci... şi omul îşi duce viaţa cum şi-au dus-o şi părinţii lui. Şi nu se plânge. A făcut şi câteva căpiţe de fân, ca să aibă ce să dea, la iarnă, animalelor şi să-şi

primenească şi salteaua pe care doarme. Flori sunt peste tot: garofiţe sălbatice cu miros pătrunzător, mărgăritare albe şi strălucitoare, gălbenele… Toate, aici, împreună, sunt un buchet fascinant de flori multicolore, ca o orchestră simfonică în care fiecare instrument îşi are locul lui, bine stabilit.

– Aici au trăit, trăiesc şi vor trăi dacii. Aici ne e pământul, aici ne sunt rădăcinile, spune Andrei Vartic.

Aici, de la Balint mai în vale, Andrei şi Adi au descoperit o conductă de apă, o conductă veche nu de 10, nu de 100, nu de 1.000, ci de cel puţin 2.000 de ani. O conductă dacică, perfect funcţională şi acum! Ea nu numai că nu s-a rupt şi n-a ruginit, dar continuă să ducă apa mai departe, tot mai departe... Este făcută din clei ars, ceramică dacică. De fapt, alde Balint, de ani şi ani îşi adăpau animalele la un izvor pe care Andrei împreună cu Adi s-au apucat să-l curețe. Şi, minune mare, a apărut din munte un fir de apă subțire care, încet-încet, s-a limpezit şi ne-a astâmpărat setea.

Suntem în după-amiaza zilei de **10 iulie 1998**. Coborâm din aşezare, de la Feţele Albe, şi ne îndreptăm spre Sarmisegetusa Regia. Mergem printre copaci, ca printr-un tunel, pe o cărare îngustă. Când respiri aerul curat al muntelui, mergând printre molizi de 20-30 de metri înălțime şi când calci pe ascuțitele lor ace, acum uscate şi sărutate de roua dimineții, atunci, în acele momente speciale, te simți mai aproape de cei bravi şi mândri, de cei ce-au trăit cu mult timp înaintea ta, te simți parte integrantă a istoriei Daciei Măreţe, ţara ta de odinioară şi dintotdeauna. Te simți, din nou, dac şi eşti fericit.

Sarmisegetusa Regia... acolo m-a urmărit, nu de mult, blestemul lui Zalmoxis: **„Nu-mi atingeți locurile“.** Acolo, casetofonul nu mai mergea, bateriile se consumaseră „aşa, peste noapte“, filmul din aparatul de fotografiat se terminase şi el „brusc“, aparatul de fotografiat al lui Tudor „s-a oprit“ şi el, iar eu mă întrebam descurajat: *„Ce caut aici fără instrumente moderne?“* Cum se strică totul tocmai la mine? De felul meu, nu sunt superstiţios, aşa că m-am convins pe mine însumi că numai ghinionul e de vină şi nimic altceva, cu toate că, dacă mă gândesc mai bine, pot lua în considerare şi câmpul magnetic deosebit de puternic din zonă. Dar uite că acum am buzunarele pline de baterii, de casete şi... am chiar şi un creion! Cu alte cuvinte, încerc să compensez lipsa mijloacelor tehnice moderne.

Aici se află una dintre cascadele cele mai frumoase pe care le-am văzut vreodată. Se numeşte Pârâul Prelucilor.

– Ce înseamnă Prelucă? îl întreb pe atoateştiutorul Andrei.

– Prelucă înseamnă poiană. Dar „luc“, în sanscrită, înseamnă „a vedea“. Deci, ar însemna „locul de unde se poate vedea ceva“.

– A trebuit să vină moldoveanul ăsta din aşa-zisa Basarabie ca să ne spună aceste lucruri frumoase.

– Ce zici, Adi, e adevărat?

– Am învățat multe de la el dar, în primul rând, să-mi iubesc mai mult ţara.

– Sper să nu uiți asta niciodată.

– Am învăţat să mă uit cu alţi ochi la tot ce este împrejurul meu, la aceste locuri unde m-am născut şi crescut. Le-am descoperit trecutul măreţ, trecutul nostru dacic.

Ca răsplată şi admiraţie pentru Adi, prietenul lui Andrei i-a pus fotografia pe câteva calendare color, de i-a rupt inima…

Acum trecem peste un râu care are o apă curată, albă şi strălucitoare. Foarte bună de băut. Vorbim despre daci, dar să nu facem şi noi cum a făcut Heinrich Schliemann care, descoperind comoara pre-dacică de la Troia, a spus: **„Am găsit comoara, aurul lui Priam“** când, de fapt, ce descoperea el era cu 2.000 de ani înainte chiar de Priam, era trecutul nostru pelasgic carpato-danubian. Acum ne uităm la tot felul de ziduri ciclopice ce „zidesc“ aici munţii. Or fi de la daci... sau puteau să fie şi mai dinainte. Nu s-a făcut nicio determinare cu carbon ca să se vadă de când sunt. S-a găsit o monedă romană dintr-un an oarecare şi imediat s-a decis că **zidul este roman**. Mă gândeam ce-ar fi ca, într-o zi, din curiozitate, să arunc un dolar american sub unul din ziduri... pentru a-i vedea pe arheologi încercând disperaţi să explice cum americanii au construit zidul, chiar înainte ca ei să se nască!

Istoria este făcută şi reconstituită de oameni, cu greşelile lor mai mari sau mai mici. Dacă până la Heinrich Schliemann, legenda Troiei era un simplu basm, ca şi Iliada, el a făcut-o să fie realitate. Aşa este şi aici. Când m-am văzut la Feţele Albe călcând pe pământul pe care creşteau ierburi, flori, alături de brazii sub ale căror rădăcini se găseau ziduri ciclopice de cetăţi şi temple „încă nedescoperite“, atunci am înţeles că arheologia practicată la noi este mai mult o joacă, dar, din păcate, o joacă foarte periculoasă prin consecinţele ei asupra istoriei adevărate. Căci istoria noastră adevărată încă nu a fost scrisă.

Vremea este frumoasă şi, deşi e înnorat, nu plouă. Pe dreapta curge Valea Albă, râul zgomotos şi turbulent care e în stare, când se umflă, să distrugă drumuri şi munţi, dar şi să construiască văi şi terase.

Am coborât de la Feţele Albe şi acum ne îndreptăm spre Sarmisegetusa Regia, aşa-zisa cetate de scaun a lui Decebal. Merg de câteva ore, dar nu mă simt deloc obosit.

– Ăsta-i magnetismul locului, spune Andrei, referindu-se la faptul că vârful Baba de lângă Godeanu este cel mai înalt vârf magnetic de pe teritoriul nostru. Sângele are în compoziţie hemoglobină, făcută dintr-o proteină, *globina,* şi…fier. Gândiţi-vă ce se întâmplă când pui un cui de fier într-un câmp magnetic.... şi apoi speculaţi ce i se poate întâmpla corpului uman aşezat într-unul din cele mai puternice noduri magnetice! Locurile astea sunt de un milion de ori mai frumoase şi mai sănătoase decât Sinaia, Predeal, aproape decât orice alt loc din lume. Mă gândesc ca, în viitor, să-mi iau o casă ori să-mi construiesc una pe aceste meleaguri.

– La Valea Albă, spune Adi, tot ce s-a săpat cu hârleţul de către arheologi s-a făcut acum 20 de ani. După aceea nu a mai interesat pe nimeni. Au văzut cam ce există pe acolo şi aceiaşi arheologi „ai noştri“, după ce au dezgropat ce-au dezgropat, au desigilat o parte iar restul...restul a fost lăsat pradă sălbăticiei naturii. Dacă înainte erau îngropate, acum fiind descoperite, vezi cum mici seminţe au devenit plante sălbatice şi şi-au înfipt câte o mică rădăcină: azi una mică, mâine una mare, poimâine o sută de mii, un milion... până ce blocurile or să se disperseze. Aşa că acţiunea omului o să distrugă ceea ce au lăsat strămoşii.

Pe drumul ăsta spre Sarmisegetusa, Adi ne-a arătat o scurtătură de doar o jumătate de metru lăţime, aproape nici nu o vedeai, dar am scurtat drumul cu o treime. Şi, deodată, ne împiedicăm de un pietroi de andezit, dreptunghiular, înfipt parcă cu duşmănie pe cărare. Poate-poate s-o găsi cineva să-l vadă şi să-l studieze. Andrei se apucă să dea la o parte frunzele de pe piatră şi ne spune că ăsta e un calcar tăiat în colţuri de 90 de grade şi că are 90 de centimetri lăţime iar în jos... nu se ştie. Ruslan scoate ruleta şi ne spune că este lung de 75 de centimetri, înalt de 24–25 şi lat de 34. Sunt cap de coloană şi cu greu reuşesc să nu cad de prea multe ori. Mă aflu pe o pantă de 75 de grade şi mă opresc puţin să admir peisajul de pe partea stângă.

Suntem la Sarmisegetusa Regia şi începem să mergem de jur împrejurul cetăţii, a zidului cetăţii. Andrei îmi arată coada de rândunică, tipic dacică, săpată în zidurile cetăţii. Pe buza de sus a unui pietroi mare, dreptunghiular, se vede o „gaură“ săpată frumos, ca o coadă de rândunică. Tăieturile sunt perfecte în andezit (andezitul este cea mai tare rocă pe care nici azi nu poţi s-o tai decât cu topoare făcute din... titan!... Dar ei, dacii, le-au tăiat acum mai mult de 2.000 mii de ani!). Zidul pe care mergem acum a fost, probabil, făcut în grabă, pentru că vedem o adunătură de diferite blocuri de piatră şi fragmente de columne.

Acum avem în faţa Calea Sacră. Eu îi spun Drumul Zeilor. Sentimentul care mă cuprinde deodată, ca o căldură de dincolo de raţional, este atât de intens, încât am nevoie de câteva clipe bune pentru a mă convinge pe mine însumi că nu visez, că sunt, într-adevăr, aici. Privirea mi se împăienjeneşte de emoţie când îmi dau seama că eu, locuitor anonim al planetei începutului de mileniu trei, eu am onoarea şi imensa bucurie de a intra în locaşul măreţei istorii de acum două mii de ani a înaintaşilor mei. Privirea nu se mai satură alergând grăbită de la o terasă la alta, de la o minune umană antică la alta... Terasele au 4 metri lăţime şi, probabil, peste 40 lungime. Ele duceau spre Templul Sacru…Sunt construite din blocuri de andezit, blocuri imense, ciclopice, mai mari în partea de sus a terasei şi din ce în ce mai mici în jos. Pe margini au canale de scurgere, drene, probabil studiate de arheologi. Pe unele, specialiştii chiar le-au înlocuit cu calcar, dar acesta nu au rezistat nici măcar 10 ani, fiindcă acum totul arată zdrenţuit. Cred că intenţia fusese bună: refacerea drumului dacilor, „Calea Sacră“ sau „Calea Soarelui“, dar nu întotdeauna buna intenţie dă şi

rezultatele dorite. În cazul acesta, drumurile dacilor au fost murdărite şi distruse. Ciudat cu această cale sacră este că lespezile din care este făcută sunt foarte alunecoase. De ce le-or fi folosit dacii...nimeni nu poate spune. Dar sunt construcţii perfecte. Cine o fi plâns, cine o fi râs pe Calea Sacră, spre ce locuri de sacrificiu ducea ea, cine mergea pe ea? Cu cine au construit-o dacii, când ei nu aveau sclavi?! Poate că numai credinţa într-o fiinţă supremă te poate determina să faci asemenea construcţii. Numai un popor care crede în ceva absolut îşi putea permite să ridice asemenea lucrări măreţe. Peru – cu al său Machu Pichu – ar trebui să vadă ce minuni tehnologice există aici, la noi, la Sarmi-Seget-Usa, la Daci ori la Vedicii Carpato-Danubieni!... Întreaga lume ar trebui să vadă!

Coborând puţin o pantă, de lângă Marele Sanctuar Circular, am ajuns la căsuţa făcută de „bătrânul“ Daicoviciu, Constantin Daicoviciu, după un proiect dacic. Totul a fost construit ca acum 2 – 3.000 de ani. Bârnele sunt îmbinate la colţuri, fără cuie, aşa cum faci când împreuni degetele mâinilor pentru a forma un căuş.

Nu putem să intrăm să vedem cât de primitoare este casa, deoarece uşa este ferecată cu tot felul de lanţuri. În faţa căsuţei dacice, oripilaţi, privim rezultatul muncii „harnicilor arheologi români” conduşi de profesorul Glodaru: în loc să prezerve ţevile de ceramică dacică prin care apa era adusă acolo de sute şi mii de ani, ei le-au spart ca să-şi „asfalteze“ cu ele o mică potecă spre intrarea în casă. Şi, fiindcă nu au putut să renunţe la apă, au adus nişte conducte moderne, de tablă, care, evident, au ruginit. Deştepţi şi arheologii ăştia! Ţevile dacilor, din ceramică, le-au spart ca să calce pe ele ca pe nişte lespezi, în timp ce, printr-o conductă ruginită, au băut apă devenită nepotabilă!... Orice alt comentariu este de prisos.

Ploaia ne ocolise până acum, dar spre dimineaţă ne-a dat din nou întâlnire... de data asta părea că nu are de gând să ne părăsească prea curând. Am pornit, totuşi, la drum, călcând peste pietroaie ciclopice, fasonate, sculptate, am pornit în sus, spre Marele Sanctuar Circular, cătărându-ne pe stânci. Ajungem în faţa lui , unde găsim o fracţiune de roată, de piatră zimţată pe interior, cu un diametru de circa 4,5–5 metri o adevărată minune a unei tehnologii necunoscute. De ce oare la orele de istorie, la şcoală, copiilor daco-românilor nu li se spune nimic din ceea ce văd eu acum? Nimeni altcineva nu le-a văzut încă... ori nu vrea nimeni să le vadă?

Mă aflu pentru prima dată în faţa Sarmisegetusei şi trebuie să recunosc că mă cuprinde un sentiment profund de admiraţie şi de confuzie, în acelaşi timp. Privesc vrăjit locul acesta care a fost martorul tăcut al istoriei îndepărtate a neamului meu şi îmi imaginez cum trebuie să fi trăit şi cum trebuie să fi luptat dacii în acele timpuri vitrege. Privesc în jur şi încerc să descopăr ce a putut însemna acest loc enigmatic acum 2.000 de ani... Simt cum istoria ancestrală devine prezentă şi cum eu însumi devin parte din această superbă istorie!

Pornim la drum înapoi spre locul unde am lăsat maşinile, târându-ne picioarele prin ploaie şi noroaie. Cu greu şi după aproape două ore de mers, obosiţi, am ajuns înapoi de unde am plecat, la casa lui Adrian Stoicoi. L-am întâlnit şi pe Ion Stanciu, care are o proprietate şi o casă foarte frumoasă, aici, în vecinătate. Ne aşteptau în casa lui Adrian, în faţa unui godin de tablă, cu o sticlă de ţuică galbenă... ca să ne mai încălzim.

– Măi Ioane, tu ştii ce înseamnă Ion, ce nume este?

– Ce nume să fie?! Ion e nume de slugă!

– Vezi, aşa ţi s-a spus ţie, însă la strămunii daci el însemna „magnificul“. Dar asta este o altă poveste, pe care o ştiu de la Adrian Bucurescu şi pe care nu intenţionez să ţi-o spun acum.

– Hai, domn’ Miky, spune-mi-o acum că naiba ştie când ne-om mai întâlni.

N-am putut rezista la asemenea rugăminte, aşa că i-am povestit lui Ion Stanciu despre Domnul Nopţii, Ion-Magnificul, despre cetatea acestuia, Kogaionul... S-a bucurat mult şi mi-a zis că nu va uita niciodată.

Ne-am suit în maşini şi am pornit-o înapoi spre Orăştie. Ghinioanele însă s-au ţinut lanţ. Ne-am împotmolit într-un noroi de credeam că acolo vom înnopta. Andrei a trecut repede cu Niva lui iar noi am început să adunăm pietre din vale, de la râu, şi să le punem sub roţile Fordului nostru fără noroc. După mai bine de o oră de tăvăleală prin noroi, uzi din cap până în picioare, tremurând de frig, am reuşit să mişcăm Fordul din loc. Tudor, ca un adevărat prieten, a fugit repede la Andrei în maşină...şi la drum. Sigur ca noi am mers mai încet ca ei, aşa că am ajuns cu aproape o jumătate de oră mai târziu. L-am găsit pe Tudor la hotel, cu un radiator la picioare, înfofolit într-o pătură, ursuz şi morăcănos, chiar duşmănos în momentul când i-am smuls radiatorul de la picioare. A devenit ceva mai paşnic atunci când i-am oferit puţin vin roşu acrit. Am încercat să facem duş, dar hotelul avea pe holul de trecere doar o baie, plină până la jumătate cu o apă gălbuie, ruginită şi neatractiv mirositoare. Aşa că am renunţat.

Dacă doriţi un abonament la
DACIA MAGAZIN
Trimiteţi prin mandat poştal suma de 35 lei pe adresa: Daniela Gridan, 335700, Orăştie, Piaţa Victoriei 20. Veţi primi începând cu luna următoare douăsprezece numere ale publicaţiei noastre.
Vă rugăm să specificaţi pe mandat adresa poştală corectă la care doriţi să primiţi revista.

Eminescu istoric, prețuit de Nicolae Iorga

Dan Ion PREDOIU

MOTO:
Eminescu e sinteza sufletului românesc din vremea netulbure.
Sinteza ştiinţei, cugetării, simţirii şi instinctului acestui neam
Mircea ELIADE

Un text nesemnat din ziarul *Românul* din 19–20 ianuarie, anul 1881, oficiosul liberal al acelor vremuri, inserează o frază generală despre istorie şi semnificaţia ei în viaţa politică :

Istoria este un proces care poate fi mereu rechemat în faţa judecăţii naţiunii. Dosarul nu este niciodată închis şi fiecare are dreptul de a scoate la lumină actele ce el conţine.

CONDIŢIA DE SUPRAVIEŢUIRE

Condiţia de supravieţuire a fiecărei specii este dată de arta, de iscusinţa şi destoinicia de a smulge de la natură mijloacele necesare de subzistenţă prin efortul, încordarea şi străduinţa individuală şi colectivă, ale membrilor speciei şi prin abilitatea acestora de a se feri din calea agresorilor.

Pentru specia umană această carte se materializează prin *muncă,* ce n-ar fi posibilă fără înţelegere, fără aderarea la o limbă proprie. Oamenii smulg de la natură, prin muncă, tot ce le poate oferi pământul şi apa, mineralogic, meteorologic şi biologic - vegetal şi animal.

Cei ce te agresează din afară asta vor: *pământ şi apă.*

Au venit şi-n ţara noastră de-au cerut pământ şi apă, a sintetizat Mihai Eminescu.

Accesul la *datul cultural* îl au doar acei care deţin un teritoriu. De aici şi lupta pe viaţă şi pe moarte a comunităţilor pentru a avea acces, pentru a rămâne în final legaţi măcar de o palmă de pământ, ai cărei locuitori să vorbească aceeaşi limbă. Seneca Lucius Annaenus (55 î.e.n.– 41 e.n.), scriitor latin, după ce spune că locuitorii Daciei sunt supuşi la *toate vitregiile pământului însă aceasta tocmai îi face tari ca şi copacul care s-a luptat cu furtunile,* îi caracterizează ca fiind: *Neam puternic, de o statură impunătoare, dârz, dar voios la petreceri, doritor de vin, de cântec, de dans, gustând viaţa, deşi cu o pornire de a o întrece.*

În lupta pentru supravieţuire *eticul*, *naţionalul* se conturează ca valoare estetică propriu- zis, incontestabilă, indubitabilă, certă, făţişă.

Intuitiv, poetul George Coşbuc a sintetizat lupta pentru supravieţuire când a spus: *Noi vrem pământ,* iar Eminescu şi-a îndreptat atenţia spre identitatea naţională şi a limbii vorbite, ca element de continuitate a locuitorilor pe aceste meleaguri.

ORIGINI

Înaintaşii poporului dac au sălăşluit în bazinul hidrografic al Dunării, în zona de nord a Mării Negre şi în regiunile adiacente. În tratatele de istorie se spune despre toţi vecinii noştri, de unde au venit şi când. Numai despre noi, nimic. În schimb se precizează că în Peninsula Italică, în secolul al XIX- lea î.e.n., pătrunde primul val de populaţie sosit din spaţiul Dunării mijlocii.

În secolul al XII-lea î.e.n., pătrunde un al doilea val din regiunea Dunării mijlocii. În secolul al VIII-lea î.e.n., pe coasta răsăriteană a Peninsulei Italice pătrunde un al III-lea val de populaţie venită din Peninsula Balcanică. Or, atât Dunărea de mijloc cât şi Peninsula Balcanică sunt repere geografice care definesc conturul teritoriului aparţinând locuitorilor acelor vremi, ai vechii Dacii.

Proveniența primilor locuitori ai Peninsulei Italice din spaţiul vechii Dacii se pare că ar fi explicaţia uimitoarei asemănări între limba latină şi limba română şi nicidecum şederea de 165 de ani a trupelor romane de ocupaţie parţială a Daciei. Vicisitudinile vremurilor i-au făcut pe daci să se regrupeze în spaţiul carpato-balcano-dunăreano-

pontic, din arealul extins pe care l-au ocupat din antichitate.

În dicţionarul *Larousse* de cronologie universală din editura LIDER- 1997- Bucureşti, se pomeneşte că în 88–89 e.n. *armatele lui Domiţian (81 – 96 e.n.) luptă împotriva dacilor între Rin şi Dunăre (pe câmpul Decumates)*.

LIMBA VORBITĂ

Poate n-ar fi lipsit de interes să se facă o paralelă între perioada de asuprire de către romani, timp de 165 de ani, din secolele II şi III e.n., pe o treime din teritoriul României de astăzi şi stăpânirea rusă din Basarabia pe o perioadă aproape identică, de 178 ani (1812–1990) cu o pauză de 22.

În Basarabia n-a apărut nicio limbă nouă rezultat al amestecului celor două graiuri, cu toată presiunea politică susţinută, având la dispoziţie ca mijloace de propagandă scrisul şi apoi audio-vizualul, care au lipsit acum două milenii. Nici atunci, nici acum n-a dispărut niciunul dintre graiurile venite în contact, între ele nu s-a realizat amestec de graiuri nici în Ardeal, unde românii au convieţuit cu saşii cca 800 ani şi cu ungurii cca 1.100 ani şi nici la Sud de Dunăre unde românii timoceni sau cei macedoneni au convieţuit cu slavii 1.400 ani iar românii din Săruna din Grecia (Tesalonicul de azi) cu grecii, timp cu mult peste 2.000 de ani.

Se împrumută cuvinte dintr-un grai într-altul permanent şi în zilele noastre, dar să se renunţe la limba ancestrală, strămoşească şi să fie adoptată o altă limbă nouă, fără dispariţia populaţiei autohtone, nu pare posibil. Nu s-a întâmplat aşa ceva nicăieri în lume, cum de ni s-ar fi întâmplat tocmai nouă această „minune“, *în Dacia*, ultima provincie cucerită de romani şi prima eliberată.

Franz Ioseph Sulzer (sec. XVIII ?–1791), elveţian, slujbaş austriac stabilit pe teritoriul nostru, denigrator şi adversar înrăit al românilor, recunoştea în 1781 uimitoarea constanţă a limbii române în timp, spunând că: *în Dacia (limba valahă) deşi a fost în contact cu atâtea limbi străine, n-a împrumutat nimic de la ele, astfel că, de pildă, nu există un singur cuvânt unguresc comun întregii limbi valahe* (Geschichte des Transalpnischen Daciens vol. I, p. 41)

Având în vedere data apariţiei în zonă a ungurilor, această constatare este o dovadă de evoluţie uniform constatată în timp a limbii române, reticentă la unele influenţe. Oare aceeaşi observaţie nu este valabilă, în sensul de *a nu împrumuta nimic de la ele,* nici la celelalte popoare cu care românii au fost în contact un timp mai îndelungat, vorbitori de germană sau de rusă, exceptând unele cuvinte din rusă cu un evident sens peiorativ:

– plod – prunc
– robota – munca
– nauca – ştiinţa
– norod – popor

Însuşi Petru Maior (1761–1821), reprezentant de frunte al Şcolii Ardelene, în *Disertaţie pentru începutul limbii româneşti,* în 1812 spune: *De aciia măcar că limba românească e fiică a limbei lătineşti, adică ceii unitară de corecte, totuşi de vom vrea a grăi oblu, limba românească e mama limbei ceii lătineşti.*

Nimeni nu contestă latinitatea limbii române, nimeni nu doreşte excluderea limbii române din marea familie a limbilor care au aceeaşi structură ca şi limba latină. Disputa se poartă numai în jurul faptului dacă limba română se aseamănă cu limba vorbită în Peninsula Italică, ca influenţă a dominării romane pe timp limitat şi pe un teritoriu numai parţial, pe o treime din întinderea Daciei sau ca descendenţă a limbii române din limba vorbită de locuitorii acelor meleaguri de dinainte de războaiele romane în Dacia, limbă de aceeaşi structură cu cea latină.

Apoi, ocupând doar o parte din teritoriul actual al României, trupele cuceritoare romane au să facă faţă atât protestelor *dacilor* din interior cât şi atacurilor *dacilor liberi şi ai carpilor,* iniţial singuri iar apoi asociaţi cu *goţii* din categoria popoarelor migratoare sosite la graniţa imperiului.

Ca urmare, dată fiind starea de revoltă permanentă atât a dacilor supuşi romanilor cât şi a dacilor liberi şi a carpilor din afara imperiului, se pune întrebarea firească: care a fost perioada ce a permis populaţiei *dace* să renunţe la limba proprie şi să-şi însuşească o altă limbă, rezultând în final o limbă atât de unitară azi pe întreg spaţiul locuit cândva de daci, indiferent dacă aceştia au fost supuşi sau nu, respectiv liberi, în afara ocupaţiei romane. Se pare că o astfel de perioadă nu a existat!

ETNIA

În cadrul fiecărei etnii puritatea limbii este întotdeauna cu mult superioară purității genetice. Cu privire la etnia proprie, deşi la 1600 Mihai Viteazul realizează planul dacic de reunire a celor trei provincii româneşti şi-şi câştigă *titlul* de *Dacus Malus, dacul cel rău,* la 1680, Miron Costin nu ştia despre *daci* decât că ar fi fost strămoşii saşilor, după cum susținea Topelltin, deci că dacii ar fi existat şi că au lăsat totuşi şi o urmă în Ardeal.

La 1785 Horia se intitulează *Rex Daciae*, Rege al dacilor din postura de conducător al răsculaților români. Care să fie explicația faptului că la 1821 Şcoala Ardeleană insistă asupra dispariției totale a dacilor, dorind să-i elimine fără drept de apel din istorie, pe baza unei informații din Eutropius, iar apoi la 1860 Hasdeu, în articolul *Pierit-au dacii?* să-i repună în drepturi, să le confirme existența cu dovezi indubitabile din scrierile antice şi să corecteze astfel inclusiv greşeala de interpretare dată de Eutropiu şi să-i scoată la lumină din negura istoriei, atunci când, de fapt, în țara noastră nu-i mai dorea nimeni? Aceasta era starea de fapt cu care s-a confruntat Eminescu atunci când a încercat să valorifice logic crâmpeiele de informații despre istoria noastră atât de zbuciumată. Astăzi *crâmpeiele de informații* s-au înmulțit considerabil.

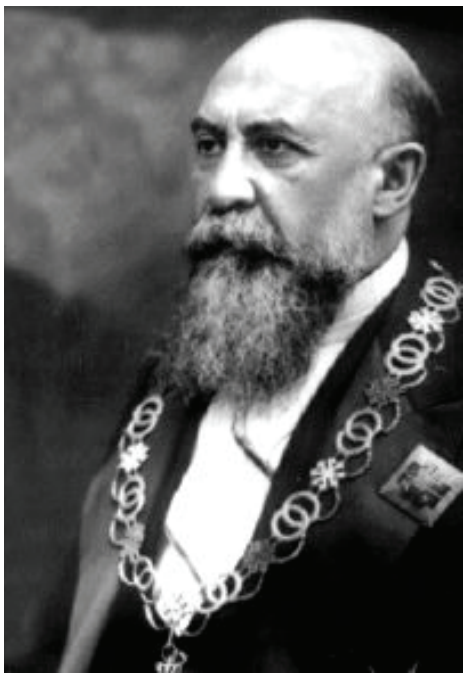

HRANA SPIRITUALĂ

Nu se cunoaşte perioadă istorică, din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre, şi nici teritoriu, de la cele mai întinse şi îndepărtate până la cele mai izolate, în care comunitățile umane, pe lângă hrana materială, să nu-şi fi manifestat nevoia *şi* de hrană sufletească.

Această hrană sufletească strict necesară omenirii a dat naştere la *religii,* iar cadrul organizatoric, ierarhic şi dogmatic a devenit *biserica* – ca formă instituționalizată de tratare unitară a unei anume credințe religioase. Practic, dintotdeauna în societatea umană a ființat atât *puterea politică* cât şi *puterea religioasă* – condusă de un vraci sau de un înalt prelat – ale căror structuri ierarhice, în unele perioade istorice au fost mai aspre, mai dure, mai agresive decât cele ale puterii laice sau de stat.

Dar ca să fiinţeze, orice structură ierarhică de suprafață, ca partid, are nevoie să fie susținută de o structură de securitate secretă, ascunsă, subterană. Metaforic vorbind, orice cadru organizatoric seamănă cu un aisberg, partea care se vede şi masa de gheață de sub nivelul apei, securitatea, de care, dacă te apropii cu ostilitate, te scufundă.

La Roma, deşi tot ce a privit represiunea s-a pus în sarcina unor împărați anticreştini – de exemplu a lui Nero – nu împăratul epista şi aduna, de pe unde se ascundeau, pe creştini, să-i pedepsească, să-i dea hrană la lei, ci trimişii structurii ierarhice, ai credințelor antice, care îşi vedeau amenințată existența.

Inchiziția n-a mai reuşit să transfere răspunderea atrocităților ei pe capul vreunui împărat. În secolul XX, Rusia Sovietică atât prin prigoana împotriva structurii ierarhice bisericeşti, cât şi prin îndoctrinarea cu ideologia comunistă, n-a reuşit să smulgă din conştiința oamenilor credința religioasă, păstrată cu pioşenie de fiecare familie, ca formă supremă de alinare şi de hrană sufletească.

Puterea politică şi statul, în aplicarea conducerii, şi-au apropiat structurile ierarhice bisericeşti, iar când statul s-a prăbuşit, de exemplu Imperiul Roman, structura ierarhică bisericească şi-a păstrat dominația pe întreaga suprafață a fostului teritoriu controlat de imperiu. Şi astăzi regii de pe întinsul spațiu al fostului Imperiu Roman, vin la Papa de la Roma pentru încoronare.

Anglia n-a vrut să se mai supună religios Romei şi aşa a apărut biserica anglicană. SUA a adoptat baptismul ca religie majoritară proprie. Bizanțul, de cum s-a conturat Imperiul Roman de Răsărit, a fost într-un continuu conflict religios cu Roma, la început mocnit, apoi din ce în ce mai vehement.

Ruşii, deşi ortodocşi, n-au pierdut prilejul să se rupă, să se separe de ortodoxia balcanică generată de Bizanț, în principal statală, autocefală, în 1440, ca să nu fie obligați să se subordoneze cu totul Bizanțului. Nordul Europei s-a separat de Roma catolică şi a trecut la protestantism, atunci când apăsarea economică n-a mai fost de suportat.

Dacii Zamolxieni n-au fost înglobați niciodată bisericilor din antichitate de la Roma sau din Grecia antică.

Asemănările dintre preceptele religioase ale zamolxismului şi cele ale religiei creştine:

– monoteismul, cu un singur Atotputernic în ceruri
– credința în viața de apoi
– primatul sufletului asupra trupului
– puterea de sacrificiu, ca ritual de cult

au făcut ca poporul dac să adopte în mod firesc religia creştină, atunci când aceasta a apărut în secolul I e.n.

Continuarea în numărul viitor

Continuare din numărul trecut

Cuvinte vechi (V)

Mioara CĂLUŞIŢĂ-ALECU

Istoria şi limba română ne-au transmis cuvinte care îşi trag rădăcinile de acum multe mii de ani. Vom încerca să mai analizăm câteva.

Apollo, zeu antic solar, este reprezentat pe o monedă găsită pe teritoriul Daciei şi reprodusă de Nicolae Densusianu în fig. 146 din *Dacia Preistorică*.

Reprezentarea urmăreşte să transmită o idee, în paguba unei înfăţişări realiste a naturii. Aceasta este o caracteristică a artei geto-dacice moştenită şi de vechii meşteri români.

N. Densusianu interpreta inscripţia *ap lu,* corespunzător la *ab lu,* de la *lumină*. În limba sanscrită, *ab* corespunde la *apa* (cu *a* scurt, DS, p. 30). Deci numele zeului luminii ar putea avea obârşia în limba geto-dacă.

Ardeal este un cuvânt vechi strămoşesc. N. Densusianu evidenţia un personaj antic *Ardalos,* care ar fi putut însemna *ardeleanu*. N. Drăganu cita un număr impresionant de toponime din întreg cuprinsul ţării, care încep cu rădăcina *ard.* N. Miulescu făcea legătura cu toponime din alte părţi ale Europei, ca Munţii *Ardeni*.

În limba latină *arduum* înseamnă *înalt*. M. Vinereanu găsea originea numelui *Ardeal* în radicalul *er*(*ă*)*d* – înalt – indicat de J. Pokorny.

Ardealul ar ilustra *ar*-o întindere sau *ard*- înălţime de *deal*-dealuri.

Berinde şi Lugojan îl lega de sanscritul *ardha* care înseamnă *cealaltă parte, mijloc,* deci *ţinutul central*.

Şi totuşi mai sunt persoane care nu sunt convinse că *Erdely* este maghiarizarea cuvântului Ardeal!

Brad, *abies, sapinus* în latină, nu are cuvânt înrudit nici în slavă, dar are *bredh* în albaneză. În limba sanscrită, *brhat* (pronunţă *brihat* DS, pp. 466–467) înseamnă *mare*. *Brad* are cuvinte înrudite în limba română ca *brădet, brăduţ, brădişor* şi intră într-un număr impresionant de toponime. S-a emis ipoteza că *şubred* ar fi însemnat *sub brad* şi ar fi sugerat vegetaţia slabă care poate exista la umbra bradului.

Bradul din inima codrului-frate cu românul, este simbolul care întovărăşeşte sufletul acestuia la unirea prin căsătorie, la despărţirea prin moarte, dar mai ales la sărbătoarea Crăciunului.

Suntem îndreptăţiţi să credem că numele bradului este o moştenire geto-dacă.

A **coase** ar putea proveni dintr-un latin *consuere*. Interesant este participiul *cusută*, deoarece în sanscrită, s*ūtra* (DS. p. 726) înseamnă *fir,* deci *cu sută* ar fi însemnat *cu fir*. Sûtra-suta se recunoaşte şi în cuvântul vechi *sutană*.

Curând înseamnă *grabnic, iute*. Analiza acestui adverb, după indicaţiile din Dicţionarul enciclopedic de A. Candrea, vădeşte sârguinţa lingviştilor de a găsi pentru fiece cuvânt românesc, un altul într-o limbă din care ar fi putut fi adoptat. Astfel *curând* ar proveni din latinul *currendum,* cuvânt care nu există în dicţionarul latin de Ion Nădejde şi Alina Nădejde-Gesticone, iar *rând* din vechiul slav *redu,* care ar fi devenit *ряд* în rusă.

Curând este un cuvânt vechi autohton care îşi arată logica după care a fost creat ca şi *cuminte, a cuprinde, curea, cutremur,* iar **rând** este înrudit cu *a rândui, rânduială, a orândui*.

Pe plăcuţa de plumb nr. 115 este scris *zacio ron,* care ar putea fi interpretat *zece rânduri*.

În franceză există cuvinte ca *ronde* (inspecţia unei patrule). Acestea dovedesc că *rând* a evoluat dintr-o rădăcina veche care a generat cuvinte înrudite într-o largă arie europeană.

Deva este capitala judeţului Hunedoara. Numele acestui oraş are cuvinte înrudite în latină *dives,-itis* însemnând *strălucitor, bogat* şi *diva,* zeiţă. În limba sanscrită *deva* înseamnă strălucitor divin (DS, p. 329) şi este identic cu numele acestei aşezări din apropierea Sarmizegetusei. Este probabil că acest nume este o moştenire geto-dacă.

Mal defineşte *ţărm,* marginea unei ape de râu, mare... Cuvântul *mal* există şi în albaneză însemnând *munte,* dar nu are corespondent înrudit în latină sau slavă. Este recunoscut de lingvişti ca un cuvânt autohton, mai ales că el intră în numele Daciei *Malvensis,* numită astfel de la localitatea Maluese – *Malva* –.

Mândru înseamnă *plăcut,* cu încredere în meritele sale. Se presupune că descinde din *modru* din vechea slavă, care înseamnă *înţelept,* n-are cuvânt înrudit în bulgară, dar are *мудрец* în rusă.

Este probabil că *mândru* este cuvânt vechi, moştenire geto-dacă fiindcă are şi alte cuvinte româneşti înrudite ca: *mândrie, a se mândri, mândreţe, mândruliţă*... şi are corespondent sanscrit *mandra,* care înseamnă *drăguţ, plăcut*. (*A practical Sanskrit Dictionary*, de Arthur Anthony Macdonell, (SE) p. 218)

Mistreţ este porcul sălbatic. Cuvântul nu are corespondent înrudit în alte limbi. Probabil este un cuvânt vechi, moştenire strămoşească.

În sanscrită există tradiţia epocii (ciclului) Mistreţului Alb (çveta *varaha* kalpa). Numele sanscrit al mistreţului – varaha – este format din rădăcinile a trei mantre, (va-apa, ra-focul ha-eterul) ilustrând prestigiul acestui al treilea

avatar al lui Vişnu. Ţara Mistreţului Alb era Varahi. Numele mistreţului din română poate fi interpretat : *ţ*-care străpunge, *mis*-misiune, mister, *tre*-transcendere.

V. Lovinescu observa că grupul de consoane *mstr* apare şi în *meşter, maestru şi mister*. Aceasta sugera iniţieri în mistere, în urma cărora iniţiatul lua numele de mistreţ, devenit apoi *maestru, meşter*.

Este interesant de reţinut că şi în sanscrită există o altă denumire curentă pentru porc, ca şi în română cea de *vier*.

În România s-au găsit reprezentări antice ale mistreţului.

Mistrie este unealta cu care zidarul pune tencuiala. S-a presupus că are corespondent în neogreacă. Rădăcinile acestui cuvânt indică *tri*-transcendere, *mis*-misiune şi sugerează o legătură cu vechii ktistai (ctitori) şi pleistai (constructori de polisuri), organizaţii geto-trace de tip masonic în care membrii erau învăţaţi şi se legau să înceapă o nouă viaţă ca iniţiaţi.

Moldova. M. Vinereanu emitea ipoteza că Moldova a însemnat *dava*-dova de pe *mal*-mol.

Alţii au legat numele Moldovei de *mulde* – depresiune – care ar fi fost numirea gotă a oraşului Baia.

Moldova este un nume vechi dacic care se recunoaşte şi în Moldau, vechea denumire a Vltavei. Unii istorici susţin existenţa lui dinainte de întemeierea Moldovei ca voievodat.

Prahova este un râu care străbate o regiune frumoasă şi bogată în petrol. S-a emis ipoteza că numele acesta ar proveni din slavă şi ar însemna *râu cu praf*, ceea ce nu corespunde realităţii.

În limba sanscrită, *prahi* (DS, p. 449) înseamnă *puţ, fântână*, iar *pravâha* (DS, p.445) înseamnă şi *curent, râu, lac, obiect de apă*, iar la figurat şi ocupaţie activă ceea ce corespunde realităţii şi dovedeşte vechimea toponimului Prahova.

Şimleu, localitate din judeţul Sălaj şi **Caransebeş** din judeţul Severin, una în Nord, alta spre Sudul României, prin numele lor au generat discuţii despre migraţiile ariene din vechime. În limba sanscrită, *simha* (SE, p. 349) înseamnă *leu*, iar *karanda* (DS, p. 142), *mânuibil*, dar şi *sabie*.

N. Miulescu a emis ipoteza că aceste toponime ar ilustra pendulări arhaice de populaţie între vechea Indie şi teritoriul Daciei.

Timiş este un râu care izvorăşte din munţii de răsărit ai Banatului şi se varsă în Dunăre. În scrierile latine, el apare ca *Tibiscos, Tibisia, Timisas* (la Ptolemeu în sec. II d. Hr). Numele acestui râu este înrudit cu al *Tamisei* şi cu *tamas*, cuvânt sanscrit (DS, p. 285), care înseamnă *tenebre, obscuritate*.

Dacă râul Timişoarei ne face să ne îndoim de înţelesul numelui său, trecătoarea *Timiş,* prin care străbate Carpaţii linia ferată Ploieşti-Braşov este un loc al umbrei reci, al tenebrei.

Uşa este o deschidere de formă regulată în peretele unei clădiri, care asigură accesul în aceasta. Se presupune că provine din latină *ostium* (uşă) prin intermediul unui presupus cuvânt vulgar *ustia*. Nu are cuvânt înrudit în slavă. În sanscrită, *ūţa* (DS, p. 119) înseamnă şi *aurora*. În română există *uşiernic, uşier* şi expresii ca: *îi arată uşa, nu încăpea pe uşă.*

Cuvântul *uşă* este moştenit din geto-dacă. El apare pe plăcile de plumb nr. 15, 20, 62, scris *usie, usia, usiua*. Poate că plăcile au fost executate de oameni diferiţi sau poate scribul a încercat să aproximeze sunetul *ş* pentru care nu adoptase un semn diferit de s.

Valea este un loc închis între munţi. S-a presupus că provine din latinul *valles,-is*. În sanscrită îi corespunde *vall* (DS, p. 570), iar în franceză *vallée*. Rădăcina *val* apare şi în valul de apărare; la fel şi valea, prin poziţia ei, ar fi putut fi un loc de refugiu.

Cuvântul *vale* este geto-dac, căci apare şi pe placa de plumb nr. 5, scris *balo* şi tradus *în vale.* Este de amintit că scriitorul get utiliza alfabetul grec care avea semne mai puţine decât sunetele geto-dace. *Beta,* transcris *B,* este probabil să corespundă la *v*, ca acum în greaca modernă, sau la un sunet intermediar între *b* şi *v*.

În română, acest cuvânt intră în sute de toponime, şi expresii. P. L. Tonciulescu a emis ideea că expresia *şi-au luat valea* a apărut atunci când s-au retras din Dacia romanii care se salutau *valle*.

Limba defineşte naţiunea. Limba şi naţiunea română au rădăcini vechi, pe care arheologi şi lingvişti fără prejudecăţi, cu străduinţă, ar putea să le aducă la lumină.

Arheologii amatori

Prof Timotei URSU

Ultimul număr al revistei americane *ARCHAEOLOGY (septembrie/octombrie 2008)* include o interesantă şi bine documentată corespondenţă italiană semnată de Marco Merola: "DEZGROPÂND MORMÂNTUL BURSUCULUI", o relatare asupra entuziastei activităţi pe care o desfăşoară de optsprezece ani în împrejurimile oraşelului Civitella Paganico din centrul Italiei arheologul amator Andrea Marcocci (în fotografia alăturată). Astăzi în vârstă de patruzeci şi cinci de ani, el este definit în articol drept "*un fost ţăran, care acum studiază arheologia la Universitatea din Siena*"; prin urmare actualul său statut îl cam scoate din categoria "amatorilor" îndreptându-l, astăzi, înspre lumea profesioniştilor. Ceea ce nu trebuie să scăpăm din vedere sunt cei şaptesprezece ani premergători în care singura diplomă de specialitate de care dispunea Andrea a fost... entuziasmul; şi fără de care ani – de personală intuiţie şi cercetare, de documentare individuală şi sinceră dedicaţie! – n-ar fi ajuns în auditoriumurile universităţii.

În 1991, pe când se efectuau lucrări de restaurare ale unui castel din regiune, s-a descoperit o "vizuină", o gaură pusă pe seama sălbăticiunilor, mai exact: a bursucilor, destul de frecvenţi în zonă. Andrea, aflat la faţa locului şi familiarizat – din lecturile personale – cu unele aspecte arheologice, a intuit că nu e vorba de o vizuină, ci de o "intrare" care duce "undeva" (sub castel? – se întreba el, atunci); dar a păstrat doar pentru sine acest gând, pentru a nu deschide apetitul jefuitorilor de antichităţi. Îndrăgostit de istorie, s-a apucat să citească lucrări de arheologie; a învăţat să-şi constituie un "fişier". Cu câţiva ani în urmă, el şi-a alcătuit un grup de prieteni format din elevi, pensionari, ţărani, între aceştia fiind şi un geolog profesionist rezident în Civitella. Întârziind un timp, până la eliberarea unei autorizaţii corespunzătoare emisă de primăria zonei, grupul lui Andrea a săpat în condiţii extenuante, sub soarele torid al verii toscane; dar curând au descoperit că acel coridor, socotit vizuină, conducea la o... cameră funerară, plină de artefacte străvechi: o oglindă de bronz, un inel, un scarabeu egiptean, zeci de vechi monede.. Nu era o surpriză pentru conducătorul grupului; dar când pe una din cele câteva urne care conţineau resturi de incineraţie (vasele erau din piatră şi teracotă) a identificat o *inscripţie etruscă,* a înţeles că cele aproape două decenii de studiu şi speranţă l-au răsplătit pe măsură.

Situl arheologic a fost pus de îndată sub supervizarea Oficiului Arheologic al Regiunii Toscana – care a recunoscut oficial meritul arheologilor amatori în descoperirea şi "posesia proprietăţii ştiinţifice" a acestui important mormânt, vechi de 2.500 de ani; iar câteva universităţi şi laboratoare specializate au început, contractual, cercetări pluridisciplinare de avansată tehnologie pentru "citirea" revelatoarelor artefacte şi materiale găsite în acel "Mormânt al Bursucului", cum l-au numit localnicii. De remarcat că, după obţinerea permisului de la primărie şi din prima zi a săpăturilor, o gardă particulară formată din agenţi înarmaţi a fost plătită din fondurile Consiliului comunal, pentru a asigura paza permanentă a locului cercetat. Inteligent şi activ, Marcocci şi-a constituit propria sa fundaţie: *Asociaţia de cercetare arheologică amatoare "ODYSSEUS".* Din clipa în care situl a fost remarcat drept o promiţătoare valoare istorică, grupul lui Andrea – care continuă să fie "echipa de săpare arheologică" – a beneficiat de câţiva sponsori (începând cu un... magazin de "PIZZA" şi până la câţiva bogătaşi locali); fondurile adunate – şi care continuă să crească – sunt garanţia suportării cheltuielilor angajate până acum. Grupul a "amenajat" mormântul expunând circa 100 artefacte relevate acolo, astfel încât să poată fi vizitat contra unei minime "taxe": mai degrabă o formă de adeziune publică, minimală, la eforturile şi planurile grupului, afişate vizibil la intrare. Imaginea artefactelor respective a fost comercializată, astfel încât să poată fi inclusă oficial în clasoarele profesioniste, iar obiectele, ele însele, au fost inventariate ca "iventar" al Oficiului Arheologic (custodia fiind încredinţată fundaţiei "ODYSSEUS").

S-ar putea crede că acţiunea lui Andreea Marcocci ar fi o fericită excepţie. Nici pomeneală: aflăm din corespondenţa lui Marco Merola că în Italia fiinţează *peste 2.500 (două mii cinci sute!) de echipe de "arheologi amatori"*, oficializate ca atare şi care nu sunt nici pe departe simple "echipe de săpători" ale unor arheologi profesionişti, ci – supervizate de *un delegat al Oficiilor Arheologice Regionale* – aceste grupuri înregistrate ale unor entuziaşti efectuează propriile lor cercetări (ceea ce le stimulează entuziasmul!), întocmesc rapoarte săptămânale de activitate, beneficiază de rubrici de "note şi comentarii" – mai ales în ziarele locale şi în emisiunile de radio şi televiziune, desfăşurând aşadar o activitate *publică,* lipsită de orice fel de suspiciuni. În cazul relevării unui sit sau a unei descoperiri de importanţă naţională, Oficiul Naţional de Antichităţi înregistrează descoperirea şi deleagă o cercetare profesionistă suplimentară, care însă nu-şi însuşeşte meritul şi valorificarea acestor descoperiri, ci recunoaşte şi – paralel cu includerea descoperirilor în bibliografia de specialitate – mediatizează

elogios efortul arheologilor amatori. În asta constă răsplata publică pentru aceşti entuziaşti. Ar putea părea o răsplată modestă: în realitate ea se dovedeşte extrem de eficientă!

Ceea ce ar mai fi de spus e că grupuri similare acţionează în numeroase alte ţări (în ultimii ani "amatori" din USA, Mexic, Guatemala, Australia, etc. s-au evidenţiat temeinic, asemenea lui Andrea Marcocci).

Legislaţia actuală din România – o continuare a cutumelor trecutului? – încă n-a ajuns la revelaţia profitului ştiinţific real pe care "amatorii" îl pot adăuga, uneori definitoriu, explorării din *teren,* adică tocmai în zona în care arheologia suferă de o endemică criză de fonduri. Dacă adăugăm că între aceşti "amatori" se află, adesea, merituoşi practicanţi ai unor alte profesii, dar care pot oferi extrem de valoroase sugestii cercetării pluridisciplinare (sau sunt profesional îndreptăţiţi să o practice chiar ei înşişi!) nu facem decât să pledăm pentru lărgirea practică a orizontului unei legislaţii corespunzătoare. Aici nu este vorba despre *înlocuirea profesioniştilor* (adică a celor "şcoliţi profesional şi remuneraţi pentru cercetarea respectivă") prin "amatori", ci de o cercetare paralelă în care diferenţa o face nu faptul că unul este absolvent al unor examene de facultate de specialitate iar celălalt are o altă profesie "de bază", ci faptul că al doilea nu este şi nu pretinde să fie remunerat, printr-un salariu periodic, pentru efortul său de cercetător. Însuşi termenul de "amator" mi se pare inexact: poţi fi "amator de muzică" fără să cânţi la un instrument sau fără să compui; poţi fi "amator de istorie" contemplând-o, fără să o cercetezi. Probabil că mult mai propriu este calificativul "voluntar". Sunt absolut convins că, dacă în România ar fi regândită legislaţia privind cercetarea în teren, s-ar găsi un enorm număr de "amatori... *voluntari*"!

Pentru asta, însă, ar trebui început cu… începutul: cu educarea arheologilor şi istoricilor înşişi sau a acelora dintre ei care continuă să creadă, egocentrist, fantasmagoric şi profund nociv, că trecutul României şi urmele lăsate în terenul naţional sunt... proprietatea lor exclusivă: cu alte cuvinte, că însăşi Istoria ţării le-ar aparţine, că ea este un domeniu privat, rezervat nobiliar numai lor şi că din turnurile de fildeş ale cutărui muzeu sau catedră universitară maestrul declamă sentenţios iar vulgul, strâns roată în piaţă, îl ascultă cu gura căscată, înghiţind a târzie şi toampă iluminare!.. Nu contestăm dificultăţile organizatorice şi financiare cu care arheologia românească se confruntă de mai bine de şase decenii; ştim că s-au consumat vieţi pe altarul unei cercetări uneori extenuante, mai ales în condiţiile în care "referinţa externă" se reducea din an în paşte, la o recitare papagalicească în cutare congres de... "tracologie" sau de "trecut şi viitor în ţările socialismului"; dar dacă scoţi din rafturi şi examinezi obiectiv care este rezultatul calitativ al cantităţii eforturilor depuse, scepticismul nostru... nu mai are nevoie de altă argumentaţie!

În acest sens elocventă este cercetarea "seculară" în piatra de temelie a Pământului Românesc: lumea geto-dacilor şi, mai ales, "expresia ei cultual-ştiinţifică" întruchipată în complexul din Munţii Orăştiei. Las acum deoparte mişculaţiile strategice operate conformist, – ba chiar fripturist! – de-a lungul deceniilor , de către istoria şi arheologia noastră universitară, (cum ar fi, de pildă: mutarea "cu arme şi bagaje" a tronului regelui get Burebista în... Munţii Orăştiei; ca şi mutarea abuzivă, fără nicio probă materială, ba şi împotriva evidenţelor, a capitalei regale dacice la... Kogaionul sacerdotal din aceiaşi munţi, doar pentru a smulge guvernului comunist niscaiva sume grozav de necesare pentru săpături...); dar, reiterând întrebări nu o dată publicate de această revistă, te întrebi: cum se face că o armată de "cercetători profesionişti", arheologi cu faimă, doctorate, chiar cu titluri academice, beneficiind de-a lungul anilor de sume – fie şi minimale! – pentru săpături repetate în Munţii Şurean şi-n "perimetrul sacru" Godeanu-Dealul Grădiştei, şi asistaţi de o puzderie de studenţi *cu specialitatea istorie,* n-au găsit chiar nici măcar un... bănuţ de aur dacic (!), în vreme ce, de sute de ani şi până la jaful modern specializat şi generalizat, hoţii de comori au valorificat şi valorifică pe *piaţa internaţională de antichităţi* tezaure monetare şi piese dacice de aur care ar trebui să constituie valorile de demonstrare, nu a... spiritului comercial românesc (!?), ci dovezi naţionale ale superiorităţii civilizaţiei strămoşilor noştri?... Cum se face că de cel puţin cinci decenii, de când relicvele de la Dealul Grădiştei au fost declarate "tezaur naţional" şi au fost încredinţate arheologilor universitari de la Cluj, n-a fost posibilă organizarea eficientă a *pazei armate* pentru acest... "tezaur"?! Cum a fost posibil ca, într-un sit de asemenea importanţă arheologii să treacă peste propria constatare că, sub unele din actualele sanctuare, se mai află obiective nesăpate şi necercetate şi să... "acopere" locul pentru a face, cu buldozere, cu macarale şi cu… inconştienţă, reconstituirea operetistică – şi fotogenică! – a unui "sanctuar cu stâlpi împlantaţi şi cu plombe de replici contemporane" pentru... vizita familiei ceauşiste şi pentru excursii turistice estivale; în vreme ce în râpele împădurite dimprejur zăceau (şi încă zac acoperite de intemperii, de codru, de uitare!), necercetate, necolectate, neclasificate, mii de blocuri şi alte "probe arheologice" care ar fi trebuit de mult timp să fie scoase la lumină?!....

Întrebările ar putea continua; dar, reîntorcându-ne la titlul acestei notificări îmi amintesc că, în 1979, când filmam documentarul TV "TAINELE PAMÂNTULUI" în Munţii Buzăului (asistat de arheologii dr. Vasile Boroneanţ şi de Nicolae Drâmboceanu, acesta de la Muzeul Judeţean din Buzău), am întâlnit acolo, lângă sanctuarele proto-creştine de la Crucea Spătarului şi Bozioru, o tabără de şase corturi: vreo douăzeci de... "pioniere şi foarte tinere uteciste" care săpau sârguincios şi meticulos în buza unei râpe, recoltând şi spălând în pârâiaşul de alături o sumedenie de cioburi de... vase dacice. Conducătorii lor erau "instructorul Vasile Rudan" şi soţia acestuia, arheologi amatori – care, după spusele lui Vasile Drâmboceanu – constituiseră încă de câţiva ani acest "cârd de fete harnice şi pricepute", bine instruite în prelevarea şi conservarea relicvelor. Grupul era validat cu aprobarea Ministerului Învăţământului şi colabora îndeaproape cu arheologii de la Muzeul din Buzău, depozitar al relicvelor găsite de pioniere. Deci: în urmă cu trei decenii se... putea!? Nu era acela un veritabil "grup de arheologi amatori"? Ce-i drept, o excepţie, într-un ocean de nepăsare.

Astăzi, în Munţii Orăştiei o asemenea cercetare n-ar mai putea avea loc. Dincolo de ciorovăiala interminabilă între diversele organisme naţionale şi locale asupra dreptului de "proprietate şi responsabilitate asupra zonei", mai ales în condiţia specială a suspiciunii şi tensiunii generate de descoperirea bandelor de jefuitori de comori, caracteristica de bază în

Fişierele Dacia Magazin

"KOGAION" sau "SARMIZEGETUSA"?...

Prof. Timotei URSU

Intensa activitate de cercetare, atât profesionistă cât şi aşa-zis amatoare din ultimele trei decenii, la care se adaugă acum implicarea semnificativă a cercetării pluridisciplinare internaţionale, are în obiectiv un subiect de o deosebită însemnătate. Un subiect la explorarea căruia Societatea DACIA REVIVAL INTERNATIONAL, prin activităţile directe sau cele operate prin congresele, revista şi activitatea filialelor sale din România şi din lume îşi aduce o contribuţie prioritară: *adevărul istoric*, consemnat sau reconstituit cu autenticitate ştiinţifică, asupra Lumii Geto-Dacice; respectiv - asupra originilor reale ale Poporului Român.

În aparenta absenţă a unor suficiente repere documentare, arheologice şi de istorie comparativă, dar mai ales în peisajul poluat secular de subordonări conformiste de origine net geo-politică ale unei întregi pleiade de istorici şi arheologi care au contribuit, prin înseşi scrierile lor - mai ales în foarte tulburele secol al XX-lea! - la o falsă percepţie asupra tematicii, cercetarea ştiinţifică actuală trebuie să facă faţă unei sume de probleme încă nerezolvate, pentru a ajunge la formulări unanim acceptabile. (Autorul acestor rânduri îşi ia îngăduinţa de a le numi: *neadevărurile privind Lumea Geto-Dacilor*. Neadevăruri la care încă se afiliază nu numai "acoperitori ai propriilor greşeli din trecut", dar, din inerţie sau din lipsa unei informaţii corespunzătoare, o serie de cercetători de bună-credinţă).

Fără a epuiza lista acestor probleme, credem că cercetarea istorică, astăzi, trebuie să dea adevăratele răspunsuri la următoarele întrebări esenţiale:

1. Era teritoriul de habitat al Geto-Dacilor în secolele IV BC - IV AD limitat la... "aproximativ actualul teritoriu al României" (cum, tributară ordinelor de la Moscova, istoriografia României Socialiste afirma prin hărţile, manualele de istorie şi cenzurarea lucrărilor ştiinţifice)?!

2. Deţinem dovezi concludente asupra etniei Dacilor numai "din secolul I BC până la Ocupaţia Romană"?!

3. Erau Dacii "aninaţi de munţii lor" (izolaţi în Munţii Carpaţi!) cum insinua medievalul (sec. IV AC) Eutropius, copist, interpolator şi comentator al lui Cassius Dio, trăitor într-un secol în care - într-adevăr! - Dacii trebuiau să facă faţă invaziei Hunice şi Gepidice; sau şi mai ulteriorul copiator al lui Dio, Xiphilinus (sec. XI), cunoscând că nu deţinem un original al textului lui Cassius Dio?!

4. Au fost distruse de Romani sanctuarele dacice sau au fost "acoperite" de propriii lor servanţi, în retragere, iar ulterior au suferit deteriorări seismice şi intervenţii umane (invazii medievale neconsemnate; recoltare de lespezi; căutări de comori, etc.)?! Şi-au încălcat în porţiunea de Dacie abilii Romani (invadatori ai zonei capitalei dacice şi a

→

→

zona "cetăţii", a sanctuarelor de la Dealul Grădiştei şi în zonele înconjurătoare pasibile a depozita tezaure de informaţie arheologică este: lipsa totală a unei paze adecvate! Discutând în toamna trecută cu unul dintre localnicii foarte bine informaţi asupra locurilor (şi întâmplărilor de acolo!), acesta mi-a răspuns: "Păi – nici nu se poate păzi ca lumea; ar trebui să pui un om cu armă – ba şi câte doi, că-i pericol! – la fiecare jumătate de kilometru pătrat, şi asta ar însemna zilnic vreo... sută cincizeci, dacă nu două sute de paznici, cât au munţii şi pădurile astea!!". Evident, el se referea şi la paza împotriva jefuitorilor de comori. Întrebându-l dacă vede vreo soluţie, răspunsul lui m-a făcut să zâmbesc. Dar, mai pe urmă mi l-am amintit şi nu o dată: "*...Dom-le, dacă tot am intrat în democraţie şi proprietatea privată prevalează, de ce să nu se... dea la oamenii de-aci, din aceste sate, care vrea, câte o bucată de munte, de teren? Când îl primeşte, semnează pentru el: că nu defrişează de capul lui, că-l păzeşte ca pe ochii din cap, el cu familia lui, cu câinii lui or cu oameni angajaţi de el. Nu intră tâlharul să sape în proprietatea privată a omului, şi nici turiştii nu-şi fac de cap, nesupravegheaţi, "să-şi ia amintiri"! Iară dacă omul o săpat şi o găsit pe proprietatea lui un tezaur, o comoară sau alte lucruri d-ale arheologiei, să aibă dreptul să le negocieze personal, cinstit, numai cu statul român, printr-un muzeu, or prin... ceva alcătuit anume pentru asta!... Si dacă domnul Glodariu, or alt dom' profesor, or altă echipă de arheologi de la facultate sau de la vreun muzeu sau chiar din altă ţară, vrea să vină şi să sape – cu aprobare – mai departe, să-mi plătească oficial cât ne tocmim şi-i las – ba îi şi ajut! – să sape, pe locul meu, care l-am primit, l-am curăţat şi l-am păzit!..* ".

...În lumina titlului acestui material: adică, de ce nu s-ar ridica, până la urmă – chiar dintre "oamenii locului" – unul, doi, zece, o sută de " *Andrei Marcocci"...români* ?!...

NOTA REDACŢIEI: Invităm cititorii revistei noastre să îşi împărtăşească – prin intermediul DACIEI MAGAZIN – propriul punct de vedere privind posibilele soluţii de îmbunătăţire a cercetării şi securizării importantelor valori istorice din Munţii Orăştiei.

importantelor mine de aur ale acestora!) principiul celebru "PAX ROMANA" prin care se recunoştea populaţiilor din provinciile cucerite – ("captatio benevolentiae"!) - organizarea locală şi practicarea cultuală tradiţională?!

5. Contemporan cu perioada presupusei modernizări a sanctuarelor de la Dealul Grădiştei şi, în mod evident, bine informat asupra zonei Istro-Balcanice, Strabon se referea la un "loc sfânt al geto-dacilor" numit KOGAION sau KOGAION-*ON*? Era sau nu era acesta situat la Dealul Grădiştei, pe Piciorul Muncelului, în Munţii Orăştiei? Se afla sau nu acolo şi "capitala regală a dacilor"?

6. Este posibilă (sau nu) explicarea importantului nume KOGAION(ON) prin actuala limbă română?

7. A "pierit" limba daco-geţilor, înlocuită miraculos de un "melange" latino-slavo-maghiaro-turcic, care înseamnă actuala limbă română?

8. În conceptul politico-statal al geto-dacilor, Regele şi Marele Preot locuiau în aceeaşi "capitală"?

9. Capitala dacilor (asemenea unui "centru al... şefului unei congregaţii de stâne?!") se afla, într-adevăr, în vârful Munţilor Orăştiei? Capitala provinciei "romane" Dacia Felix (capitală denumită, straniu: "Colonia Dacica Sarmizegetusa" doisprezece ani, până în 118!...) a fost fondată şi ridicată de militarii şi coloniştii romani?! Era Regele dacilor, înaintea razboaielor din 101-106, şeful unei "bande de tâlhari", fugărit şi nevoit să se ascundă în fundul munţilor?!

10. Au fost, cumva, GEŢII şi GOŢII neamuri diferite, ori – după cum afirmă Iordanes şi o pleiadă de istorici medievali – "acelaşi neam"?!

11. Au cunoscut sau nu au cunoscut daco-geţii scrisul? Sunt, cumva, "Plăcuţele de plumb de la Sinaia" simple falsuri?!

12. Au "dispărut din istorie" dacii, după o ocupaţie romană realizată pe cel mult un sfert din habitatul lor la nord de Dunăre?

În sprijinul celor interesaţi în descifrarea acestor "întrebări dacice", prezentăm astăzi un fişier menit să dea - în măsura posibilităţilor oferite de dialogul istoric - repere orientative vizând întrebarea nr. 5: **În Munţii Orăştiei: "SARMIZEGETUSA" sau "KOGAION"?** (*pentru cei interesaţi într-o bibliografie şi o argumentare suplimentară, reamintesc capitolul I (pg.9-51) din cartea PLEDOARII PRO-DACICE, Timotei Ursu, New York, 2007).*

Pentru început, reproducem din STRABO, *Geografia,* VII,3,5, fragmentul original (şi pentru mai uşoara lui citire transcriem textul în grafie latină). Vorbind în prealabil de obiceiul instituit la geţi de Zamolxis, de a fi un sfătuitor al regelui, şi anume un sfătuitor retras în pustietatea munţilor la care regele venea pentru a se sfătui, Strabon continuă astfel:

..."...**KAI TO OROS HUPELĘPHTHĘ HIERON, KAI PROSAGOREUOSIN HOUTÔS: ONOMA D'AUTÔI KÔGAIONON, HOMÔNUMON TÔI PARREONTI POTAMÔI..." (Cf, ediţiei H.C.Hamilton, internet www.perseus.tufts.edu; 2008)**

Traducerea, cuvânt-cu-cuvânt şi cu respectarea formei gramaticale din original, este următoarea:

" ...ŞI ACEL MUNTE L-AU SOCOTIT SFÂNT ŞI (l-au) DENUMIT CUM URMEAZĂ: CU NUMELE ÎNSUŞI *AL KOGAIONILOR*, ACELAŞI NUME CU AL CURGĂTORULUI PE ALĂTUREA PÂRÂU". (Kogaion-on este un genitiv (plural) al apartenenţei; vezi "Sarmizegetusa Basilei-on" = "a Regelui", or în denumirea vechilor sanctuare greceşti: "Hera-i-on" (Al Herei), "Philippe-i-on", "Asclepi-on", etc. În greaca veche, pluralul substantivelor terminate în – on, fac genitivul în –onon!)

Dincolo de alte particularităţi remarcabile, să reţinem din naraţiunea lui Strabon că "locul Kogaionilor" (genitiv plural!) este caracterizat prin izolare monahală montană şi nu *în* sau *în preajma* unei "capitale". Autorul acestor rânduri este partizanul ferm al opiniei că la Dealul Grădiştei şi în aripa montană Muncel – Godeanu din Munţii Orăştiei se afla epicentrul anticului şi, după cum vedem, celebrului loc "al KOGAIONILOR"; şi că acolo, cu excepţia complexului sacramental-cultual, a centrului siderurgic (şi acesta cu conotaţie sacramentală!), a tainiţelor de depozitare a tezaurelor şi – posibil – de detenţie a prizonierilor, incluzând habitatul adiacent al "servanţilor civili" necesari acestor acţiuni, acolo – aşa cum de altfel confirmă cercetările arheologice! – *nu a existat niciun fel de "capitală politico-militaro-administrativă.*" Denumirea actuală de "Sarmizegetusa REGIA" aplicată acestui complex din Munţii Orăştiei nu are absolut niciun fel de sprijin documentar. Ptolemeu însuşi fixează explicit pe harta sa - în secolul II AD., " ZARMIZEGETUSA BASILEION" ("Sarmizegetusa Regală" în limba greacă, singurul reper *documentar* pentru această denumire transferată abuziv în ... Munţii Orăştiei !) - la latitudinea şi longitudinea ulterioarei "Colonia Dacica Sarmizegetusa Ulpia Traiana". Probabil că acolo şi era aceea, dintru bun început! Privind identificarea în orizontul medieval a capitalei administrativ-politico-militare a dacilor cu *Colonia Dacica Sarmizegetusa Ulpia Traiana* (şi nu o localizare a acesteia la Dealul Grădiştei sau în Munţii Orăştiei!) vine în sprijin proba indubitabilă a hărţii "ROMANI IMPERII IMAGO" a lui Abraham Ortelius, realizată în 1590, hartă care precizează textual: "*Zarmisgetusa* **(sic!)**, *Decebali quondam Regia; que postea dicta est Ulpia Traiana"* ("Zarmisgetusa, odinioară Reşedinţa Regală a lui Decebal; care după aceea este numită Ulpia Traiana").

În ce priveşte ruinele de la Dealul Grădiştei, confuzia îşi are originile încă în secolul al XVI-lea (vezi: colectiv Ioan Glodariu, "*Sarmizegetusa...",*1996,pg. 16) când umanistul Gaspar Héltai, vorbind de "*un oraş cu fundamentele la vedere*" sugerează în maniera renascentistă a timpului, că acesta ar fi... "roman". Că nu era "roman" (în pofida repetării aserţiunii de către Paul Török în secolul al XVIII-lea, care se baza pe un ciob de teracotă pe care a "citit latineşte": "*...per Scorilo*") a devenit destul de clar în secolul al XX-lea; dar sugestia că acolo a fost "*un oraş*" l-a determinat pe Nicolae Densuşianu să lanseze - pare-se: primul!? - ideea că acolo ar fi fost... "*Capitala Dachilor*". Pentru că problema localizării capitalei dacilor îşi află dezlegarea în strânsă legătură cu credibilitatea localizării Kogaionului la Dealul Grădiştei, reproducem aici - cu valoare de fişe bibliografice - câteva opinii exprimate în timp.

Nicolae Densuşianu, *DACIA PREISTORICĂ,* 1913

Consideră că marele centru al pelasgo-tracilor (hyperborei) a fost Muntele Omul din Bucegi ("Columna Ceriului") şi situează "Templul lui Apollo" (Hyperboreic) în... Insula Şerpilor din Marea Neagră. După toate probabilităţile el confundă situarea "centrului sacru" cu alte posibile locuri de străveche practică cultuală. Are în schimb uriaşul merit al reproducerii unui aparat bibliografic uriaş, extrem de util astăzi, în coroborarea cu ultimele date ale cercetărilor. El semnalează de asemenea (pg.477 – 479) că în Munţii Orăştiei, vizitată de arheologii M.J.Ackner, J.F. Neigebaur şi A Fodor încă de la mijlocul secolului al XIX-lea) se află "...*cea mai importantă ruină de cetate a Transilvaniei... Grădiscea –*** **(sic!)** ***- de la Muncel, ..." (...)" ..aria acropolei de la Muncel este cu mult mai vastă decât a acropolelor de la Troya, de la Tirinth, de la Athena şi chiar decât a Mycenei...";"... resturile unui templu antic de o formă rotundă cu un diametru (interior?) de 15 stânjeni, 28.447 m. Mai subzistau aici şi bazele de porfyr*** **(andezit, n.n.)** ***pe care au fost aşezate columnele templului, dar aceste columne pe la 1838 erau dispărute sau poate acoperite de ruine iar la o depărtare de o sută de paşi de ruinele templului se mai vedeau două altare frumoase, însă foarte simple, fără inscripţiuni, unul de porfyr sienitic şi altul de marmoră albă".*** **N.D. mai menţionează** *"resturile unui vechi apeduct"* şi "*rămăşiţele unui circ (agora?) în afară de muri* **(ziduri),** *ce fusese înconjurat cu un zid gros de 2" ' (0.79 m.) format din pietre tăiate, având o periferie* (**circumferinţă)** *de 115 paşi (101.777 m) şi o lăţime de 90' (28.447)*" (**Probabil confuzie cu "templul antic de formă rotundă", având aceeaşi "lăţime" - adică Marele Sanctuar Rotund; confuzie facilitată de faptul că, se pare, N.D. nu a vizitat personal locul, rezumându-se să citeze din cei doi arheologi transilvăneni). Se inventariază însă, corect, şi** "...urmele unui stabiliment balnear, ce odată fusese pavat cu mozaic, precum şi bazinul unui lac artificial, pe lângă ale cărui margini se vedeau împrăştiate pietre mari, tăiate".

În subsolul paginii 477, N.D. adaugă nota: 2) *Froechner (La Colonne Trajane, p.21 nr.90) face o confuzie între Grădişcea de la Muncel şi Grădiscea de la Haţeg (Várhely), şi aceasta este cauza pentru care dânsul crede că cetatea bătrână de pe Columna lui Traian ar fi însăşi Sarmizegetusa, capitala Dacilor. Sarmizegetusa romană era construită pe şes şi în jurul satului numit astăzi Grădisce nu se află nicio înălţime cu ruine dace sau romane. Acropola de pe Columna lui Traian este un munte fortificat şi Dio (lib.LXVIII, 8,9) face anume deosebirea între* ακρα, ορι εντετειχισμενα *şi între* Βασιλεια *dachilor".* **La pg. 478, parcurgând argumentaţia care va fi preluată aidoma de arheologia română, că "*acropola de la Grădisce*" a fost demolată "*din ordinul şi sub ochii împăratului Traian*", concluzionează:** *"Probă că ea n-a mai fost reconstruită este (faptul) că în ruinele sale nu s-a descoperit nici un obiect de artă romană; monedele care s-au descoperit aici nu trec mai departe de timpul lui Traian, (şi anume) fără predicatul Dacicus".*

Vasile Pârvan, *GETICA,*1926, pg. 161-162

Nu se pronunţă ferm pentru o eventuală "disociere a capitalelor"; dar, referindu-se la KOGAIONON, scrie: "*Ca şi marele preot, aşa şi discipolii săi asceţi, vor fi locuit prin peşteri* **(?! n.n.),** *pe vârfurile neumblate ale munţilor. Dar loc sfânt, de pelerinaj, va fi fost numai muntele KOGAIONON, lângă apa cu acelaşi nume, unde era sihăstria marelui preot "într-un loc cu peşteră" (Poseidonios la Strabo, p.298), pe care numai regele şi servitorii lui îl vedeau spre a-i cere sfaturi: căci el era "sfătuitor şi tovarăş la conducere" fiind singurul "destoinic să interpreteze cele venite de la zei". (...) Faptul că oameni ca Poseidonios şi Flavius Iosephus citau pe călugării geţi ca pilde general cunoscute, ne dovedeşte vechimea şi seriozitatea acestei instituţii social-religioase getice".* **Identificând denumirea ptolemeică *Zarmizegetusa Basileion,?*?p.262)?? Pârvan face prima "egalizare", translând din greacă în latină, într-o paranteză:** "*(Zarmizegethusa Basileion = Sarmizegetusa Regia)".***După opinia lui, Sarmizegetusa este...** *"(Oraş) aşezat de Ptolemaeus destul de exact ca direcţie pe hartă,cu long. şi lat.* **(sic!)** *greşite".* **Face o amplă analiză lingvistică (comparativă) asupra numelui, concluzionând: "***În orice caz însă, numele – aşa de rău păstrat chiar în izvoarele literare (...)a trebuit să aibă o origine istorică politică (s.n.) şi deci o denumire în legătură cu fundatorul, un vechi rege dacic al cărui nume va fi fost ZARMOS sau SARMOS".* **În nota 239 (pg. 550), editorul retipăririi lucrării lui Vasile Pârvan, Radu Florescu, încearcă (1982) o explicaţie personală, în fapt o soluţie de compromis:** "*Localizarea după coordonatele lui Ptolemeu, cu eroarea zonală compensată, corespunde ULPIEI TRAIANA SARMIZEGETUSA şi nu Grădiştei Mun celului. (...) În perspectiva informaţiei noastre această nepotrivire – care persistă şi după compensarea erorii zonale - constituie o dovadă în plus că Ptolemeu descrie Dacia Romană şi nu pe cea Regală, liberă sau măcar din momentul cuceririi (când Colonia Ulpia încă nu purta numele de Sarmizegetusa –cf. D. Tudor,Oraşe, târguri şi sate în Dacia Romană, p.74)"* **(Radu Florescu nu poate explica, totuşi, de ce - notând în a doua parte a secolului al II-lea... oraşul din Dacia Romană - Ptolemeu numeşte textual Sarmizegetusa, cea din locul actualei Ulpia, drept "REGALĂ" şi nu... "IMPERIALĂ" ?! Precum se ştie, termenul grecesc "basileo" denumea în mod exclusiv funcţia de *rege* al unui neam, al unui ţinut, al unui trib sau al unei cetăţi *din zonele "barbare"*, exterioare Imperiului Roman!)**

Constantin Daicoviciu, *DACII DIN MUNŢII ORĂŞTIEI*, articol 1950, în*"DACICA",* p.31-32*)*

Reputatul istoric, profesor universitar şi academician i-a urmat lui D.M.Teodorescu în marele efort de săpare şi scoatere la lumină a relicvelor de la Dealul Grădiştei (1949 – 1970). Evoluţia opiniei sale ar putea surprinde, de la 1950 la 1954, dacă n-am înţelege că, prin invocarea unei *posibile capitale politice a dacilor* (şi nu a unui "loc de cult"), el a determinat autorităţile guvernamentale comuniste să-i asigure... fondurile necesare săpăturilor; judecând după ostilitatea orânduirii comuniste pentru orice "forme de cult", subterfugiul lui C.Daicoviciu devine, oarecum, de

înţeles! În 1950 el scria:

“ *Această “Cetate Mare nu domină, de fapt, nimic; ea constituie în realitate un loc de refugiu greu de atins....”* **, pentru ca - în 1951, să fie şi mai explicit: “***... modificarea unei păreri mai vechi a noastră şi a altora despre rostul aşezării de la Grădiştea Muncelului. Nu mai credem anume ca ea să fi fost o “cetate de scaun, un fel de reşedinţă permanentă a regilor daci. Pentru aşa ceva locul şi clima nu s-ar potrivi* **(s.n.).** *“...Era... un venerat loc de închinare, centru religios al obştei dacilor* **(s.n.)***... dar şi un loc chemat să reziste, ca o ultimă salvare, (chiar) şi celor mai îndărătnice atacuri ale vrăjmaşului năvălitor”* (SCIV I/1951, pg.125-126), **pentru ca, în 1962, la Colocviul Internaţional asupra civilizaţiei balcanice,** (vezi “DACICA”, pg.110) **să îşi revizuiască din nou poziţia – probabil din motivul indicat mai sus! – declarând:** *“. Este evident un fapt, acela că aşezarea de la Grădiştea Muncelului trebuie să fie considerată* **(s.n.)** *drept centru politic, militar şi religios al poporului dac, pe parcursul celor două secole care preced cucerirea Daciei de către Romani”.*

Alexandru Vulpe, *GETUL BUREBISTA...* (în *STUDII ŞI COMUNICĂRI,* Piteşti, 1968, p.51-52)

Se afiliază - după părerea noastră: ***oportunistic*** **într-o perioadă dominată, politic, de personalitatea lui C.Daicoviciu! - teoriei “capitalei în Munţii Orăştiei”, respectiv la Dealul Grădiştei, în pofida propriilor argumente:** *“...nu poate fi vorba de un mare trafic economic la originile Sarmizegetusei, care prin poziţia sa dosnică, înfundată în munţii greu accesibili, ferită de marile drumuri, departe de terenuri agricole, dovedeşte că nu s-a născut decât din considerente politice* **(?! n.n.)** *şi militare* **(idem: ?!)** *şi că, dacă ulterior a fost populată, nu e din cauza unor condiţii economice fireşti ci numai ca efect al situaţiei ei de reşedinţă strategică a unui rege...”* **Vezi şi: Alexandru Vulpe (şi Mihail Zahariade),** *GETO-DACII ÎN ISTORIA MILITARĂ A LUMII ANTICE,* Bucureşti, 1987, pg.21 şi nota 19/p. 39: *“ ...muntele sfânt Kogaionon,(este) posibil Dealul Grădiştii din Munţii Orăştiei – (19:) cf. H. DAICOVICIU, DACIA, p.53. Deşi autorul rândurilor de faţă înclină spre aceasta, se cuvin amintite şi o serie de obiecţii. Astfel, denumirea muntelui Kogaionon apare la Strabon în legătură cu Zamolxis, nu cu Deceneu. Prin urmare situarea lui în Carpaţii Meridionali şi în special în Munţii Sebeşului nu este obligatorie. Descoperirile arheologice nu au oferit până în prezent dovezi care să ateste existenţa unui sanctuar aici în secolele VI-V îen., primele vestigii nu par a fi mai vechi de sec. I îen.”*

Ion Horaţiu Crişan, *BUREBISTA ŞI EPOCA SA***,** Bucureşti, 1977, pg.123

Regretatul arheolog şi istoric I.H.Crişan a fost unul din “oamenii de bază” ai colectivului Daicoviciu, colectiv care a săpat la Dealul Grădiştii între 1950 – 1960, efectuând practic punerea în valoare a sanctuarelor de acolo. ... “R*adu Vulpe vorbeşte mai insistent de o capitală a tuturor daco-geţilor, a lui Burebista, la Grădiştea Muncelului. O asemenera părere nu este însă sprijinită de descoperirile arheologice* **(s.n.).** *Trecând peste faptul că s-a emis părerea (cu care nu suntem de acord şi vom arăta la locul potrivit de ce) că cetatea cea mare de la Dealul Grădiştii ar fi ulterioară epocii lui Burebista, totuşi descoperirile făcute până acum nu ne dau dreptul să vedem în această cetate decât un loc de refugiu, pe toată durata ei, mai exact spus până la cucerirea romană. Cetatea cea mare are, de o parte, o vastă zonă sacră în care se pare că putem identifica acel munte sfânt (Kogaionon) al daco-geţilor; şi apoi, există o aşezare civilă de mari dimensiuni. Descoperirile făcute până acum pe Dealul Grădiştii sprijină ipoteza după care cea mai mare parte a aşezării civile, compusă din ateliere, locuinţe, etc., a luat fiinţă mai târziu, abia pe vremea ultimului rege al daco-geţilor, pe timpul lui Decebal”.*

În cartea *ITINERARE ARHEOLOGICE TRANSILVĂNENE,* Bucureşti, 1982, la p. 88, **I.H.Crişan scrie:** ***“...Cea mai plauzibilă ipoteză este aceea în conformitate cu care pe Dealul Grădiştii a existat un centru religios (munte sfânt) mai vechi, şi că marele rege Burebista este cel care iniţiază şi realizează sistemul, chiar dacă unele din cetăţi au o existenţă mai îndelungată.“***

Nicolae Gostar şi Vasile Lica, *SOCIETATEA GETO-DACICĂ DE LA BUREBISTA LA DECEBAL*, Iaşi, 1984, pp. 84-85

“...putem presupune că marele preot rezida, la Sarmizegethusa, centrul politic-religios pan-dacic şi nu în vreo peşteră, într-un imaginar munte Kogaionon” **Se pare că autorii nu acceptă ideea “bicefaliei” diferenţiate, *şef cultual* şi *şef militar* (păstrată până târziu, în principatele Române: “domnitorul” şi “patriarhul”, fiecare cu domiciliul în altă parte!) şi că amestecă termenii “centru politic” cu “centru religios”. Argumentaţia lor însă pledează pentru caracterul *cultual* al aşezării de la Dealul Grădiştei, vezi P.74***: *“Semnificativă este, în susţinerea prezenţei “pantheonului” la geto-daci, gruparea marilor sanctuare de la Sarmizegethusa Regia* **(Dealul Grădiştei, n.n.)** *ce se constutuie ca un centru religios- spiritual de caracter pan-dacic...”* **(s.n.)**

István Ferenczi, *PROBLEMA AŞEZĂRILOR CIVILE DACICE...* (în *Acta Muz. Napocensis,* XIV, Cluj-Napoca, 1977, pg. 73*)*

Chiar dacă preferă o anume ambiguitate:

“ ... neîndoielnic rămâne, deocamdată, faptul că întregul sistem de fortificaţii, de proporţii grandioase **(din Munţii Orăştiei, n.n.)***, avea în centru cetatea cea mare de la Grădiştea Muncelului... (...)...centrul economic, politic, militar şi religios al dacilor* **(!? n.n.)** *şi, în caz de nevoie, să ofere un ultim loc de refugiu regilor daci”* **(s.n.), - să reţinem că Ferenczi reia mai vechea idee a lui A.Fodor (sec. XIX), aceea că la Dealul Grădiştei nu era, propriu-zis, o “capitală regală” ci doar un posibil “ultim loc de refugiu” pentru regele dac! Acelaşi autor, în “***CONTRIBUŢII LA SOLUŢIONAREA PROBLEMEI FORMĂRII ORAŞULUI LA DACI”,* (pg. 60-61 în *STUDII DACICE*,Cluj-Napoca, 1981), **oferă interesante jaloane pentru localizarea Kogaionului:** *“ ...dacă*

ne gândim la relatarea bine cunoscută a geografului grec Strabon referitoare la muntele sacru al dacilor Kogaionon şi la impozantul grup de sanctuare existente în apropierea cetăţii celei mari de la Grădiştea Muncelului, este foarte ispititor să enunţăm că muntele Kogaionon este identic cu Godeanul de astăzi (un pisc din Munţii Şureanului, de fapt terminaţia cea mai nord-vestică a complexului sculptural Râu Şes, cu o înălţime absolută de 1659 m.), dar în această privinţă nu dispunem de nici o dovadă. În altă ordine de idei, este foarte adevărat că săpăturile din anul 1951 de la Grădiştea Muncelului, în centrul Marelui Sanctuar Rotund de andezit, de pe terasa a XI-a, la o adâncime de peste 2 m., au dat de un nivel inferior de locuire; dar, având în vedere dimensiunile foarte modeste ale secţiunii de încercare **(s.n.!),** *nu s-a putut constata dacă pe acel nivel inferior au existat cândva tot construcţii de cult – cum afirmă la un moment dat I.H.Crişan – sau ele fuseseră de cu totul altă natură. dacă s-ar dovedi că în acel loc, în timpurile anterioare folosirii sanctuarelor cunoscute actualmente (care şi ele au două faze de construcţie), existase într-adevăr un loc de cult mai primitiv, identificabil eventual cu Kogaionon, atunci am avea o cheie pentru dezlegarea tainei în ce priveşte cauzele care au jucat un rol hotărâtor la întemeierea unei aşezări cu o însemnătate crescândă tocmai în acest colţ interior, ascuns, al Platformei Luncanilor, la poalele terminaţiei de nord-vest a suprafeţei de denudaţie Râu Şes. Iată deci necesitatea rezolvării unei probleme de cronologie şi de topografie arheologică foarte importante, de care nu depinde numai cunoaşterea unui capitol anterior al istoricului Sarmizegetusei dacice, dar şi deschiderea posibilităţii de a da o explicaţie cât de cât justă, în orice caz mai plauzibilă, privind cauzele întemeierii unei aşezări de tip proto-urban tocmai în acest loc nu prea potrivit pentru o comunitate numeroasă* **(s.n.)***, în raport cu condiţiile demografice ale Daciei de dinaintea cuceririi romane."*

I.Glodariu, E. Iaroslavschi, Adriana Rusu, Florin Stănescu, *SARMIZEGETUSA REGIA, CAPITALA DACIEI PREROMANE",* Deva, 1996

Cartea, de peste 300 pagini, adresată marelui public, conţine totuşi o serie de informaţii de specialitate valoroase, mai ales în capitolul de archaeo-astronomie datorat lui Florin Stănescu. Autorii "acceptă" localizarea Kogaionului la Dealul Grădiştei, în Munţii Orăştiei, dar insistă cu inexplicabilă încăpăţânare în localizarea tot acolo a..."capitalei", chiar în pofida propriilor argumente, vezi p.33: "*Locul retras, îndepărtat de marile drumuri comerciale ale vremii, altitudinea mare (1000 metri în cetate), climatul instabil de munte, coama neospitalieră (a piciorului Muncelului intrat în literatura arheologică cu numele de Dealul Grădiştii) formată din micaşistul ce nu se pretează la terase naturale, absenţa totală a terenurilor propice agriculturii, chiar a păşunilor în imediata apropiere, distanţele considerabile până la sursele de exploatare a minereurilor de fier, ar fi pledat împotriva stabilirii acolo a capitalei."

Adriana Rusu-Pescaru, *SANCTUARELE DACIEI,* Deva 2005, p. 9:

..."*Descoperirea construcţiilor cu destinaţie sacră într-un număr de 21, din totalul de 35* (*identificate în România, n.n*) ***în zona capitalei statului dac, ne îndreptăţesc spre spusele lui Strabon*** (Strabon,Geografia,VII,3,5) ***că aici, la Sarmizegetusa Regia, găsim muntele sfânt – Kogaionon. Cercetarea la Sarmizegetusa Regia a Marelui Sanctuar circular, cu încăperi (sic!) concentrice şi a celei centrale cu absidă, a făcut pe mulţi cercetători să atribuie rolul de construcţie de cult pentru diverse alte edificii care aveau în componenţă absida*** (D.Antonescu, op. cit. p.209-212; I.H.Crişan, Spiritualitatea, p.213-215; S.Sanie, op. cit. p.34-38; Al Vulpe, Despre unele aspecte ale spiritualităţii dacice, în Thraco-Dacica, VII, 1-2, 1986, p.101-111) , *fie că erau de formă circulară fie rectangulară".*

Paul Ştefănescu, *ENIGME ALE ISTORIEI ROMÂNE,* Buc. 2003,pg. 7,8:

..." (armata romană) ... a întâlnit fortificaţii inexpugnabile, mai ales acelea ridicate în jurul Sarmizegetusei, centrul vital al statului dac".„(...) Decebal...transformând masivul muntos din jurul Sarmizegetusei într-un sistem de fortificaţii capabil să facă faţă armatelor romane."

...."Romanii, cu preţul a mari sacrificii au reuşit să cucerească fortificaţiile geto-dacice din Munţii Orăştiei, ajungând în cele din urmă la Sarmizegetusa.."(8).

Dan Oltean, *BUREBISTA ŞI SARMIZEGETUSA,* Buc. 2007, p. 1, 2 şi 10:

În acest recent şi bogat volum, în care prezintă o serie de ipoteze personale ambiţioase, autorul - după părerea noastră - porneşte de la unele premize greşite care îl conduc, inerent, înspre rezultate cel puţin discutabile:*"Dacă este un adevăr unanim acceptat* **(?!)** *relaţia de ordin istoric care-l aşează împreună pe Burebista şi capitala Sarmizegetusa, atunci această evidenţă trebuie să se verifice în toate ipostazele concrete"* (**p.12**) "*...Putem afirma aşadar cu certitudine* **(!?)** *că Sarmizegetusa este situată pe Dealul Grădiştii sub Vârful Godeanu, în inima Munţilor Orăştiei. (...) O altă Sarmizegetusă nu poate exista deoarece ea este cea mai mare ca suprafaţă, are cele mai multe sanctuare, posedă cele mai grandioase construcţii dintre toate davele descoperite până acum pe teritoriul fostei Dacii"* **(p.10) Cititorul ar trebui să aibă în vedere: 1. Nu este "un adevăr unanim acceptat". 2. NU există nicio dovadă istorică a relaţiei Burebista-Kogaionon. 3. Sarmizegetusa (viitoare Ulpia) pare a fi fost construită anterior ca "centru administrativ" şi modernizată la sfârşitul sec. I e.n. cu meşteri romani. 4. Nu există nicio dovadă istorică asupra " situării Sarmizegetusei pe Dealul Grădiştii". 5. "Construcţiile grandioase "pot consemna importanţa acordată de daci Kogaionului - ca centru sacru, centru siderurgic, monetărie şi "tainiţă statală" - şi nu capitalei administrativ-politice. 6. Construcţia grandioasă de la Dealul Grădiştei nu este o "davă" (autorul confundă termenii; dava este o construcţie militară, de *apărare şi fortificată defensiv*, ceea ce nu e cazul la Cetatea de la Dealul Grădiştii!).**

***

Malanca de la Ruginoasa – un ritual antic, dedicat zeului get al războiului

Gheorghe ŞEITAN

În comuna Ruginoasa, din județul Iași, se mai păstrează, încă, un obicei desprins parcă de pe un tărâm barbar şi anume, ritualul bătăilor cu bâte, care se ține de fiecare dată la cumpăna dintre ani, adică pe 31 decembrie şi dacă nu s-ar ține se socotește că ar fi un semn rău pentru anul care vine.

Tinerii din Ruginoasa, împărțiți în două tabere adverse, numite deleni şi văleni, adică cei din deal şi cei din vale, se adună în această zi în vatra satului, sub privirile localnicilor, care nu au dreptul să intervină în favoarea vreunei tabere, ori alta şi încheie anul printr-o bătaie cu ciomegele. Cei declarați victorioşi au privilegiul de a-şi alege cele mai frumoase fete la balurile care urmează, iar potrivit celor spuse de bătrânii satului, cândva aveau un cuvânt de spus în adunările comunității şi chiar anumite drepturi asupra recoltelor. Tradiția se numeşte în graiul localnicilor Malanca şi este bine de ştiut că, deşi pare un obicei violent, nimeni nu este rănit, câştigătorii sărbătorind de fiecare dată victoria bătând cu măciucile în pământ.

Arătăm aici că un astfel de ritual exista în Egipt, în urmă cu 2.500 de ani întrucât este descris de Herodot în cartea sa de căpătâi „Istorii" şi transcriem mai jos conținutul lui pentru a înțelege mai bine de unde derivă Malanca de la Ruginoasa, numit în limbajul de ziar „festivalul bâtelor".

„Cei care se adună la Heliopolis şi Buto aduc numai jertfe. Dar la Papremis, ca şi în alte orașe, alături de jertfe se fac şi slujbe religioase; la scăpătatul soarelui, câțiva preoți îşi fac de lucru pe lângă statuia zeului, în timp ce alții, cei mai mulți, aşteaptă la intrarea templului cu ciomege de lemn în mână. Alți oameni, mai bine de o mie, stau învălmăşiți în fața lor de partea cealaltă şi rostesc rugăciuni, ținând şi ei fiecare ciomege în mână. Statuia, care se află într-un mic chivot de lemn poleit cu aur, este dusă din ajun într-un alt sfânt lăcaş. Cei câțiva preoți, rămaşi lângă statuie, trag o căruță cu patru roate care poartă chivotul cu statuia, iar ceilalți, care aşteaptă în fața propileelor, îi împiedică să intre în templu. Cei care stau şi se roagă (de partea cealaltă), sărind în ajutorul zeului, îi ciomăgesc pe ceilalți, care se apără (la rândul lor). Şi atunci să vezi încăierare cu ciomegele: îşi sparg capetele, ba, după câte cred eu, mulți chiar mor din pricina rănilor. Egiptenii însă ziceau că nu moare nici unul".

Ceea ce se înțelege, din cele spuse de Herodot este că în spatele acestor ciomăgeli rituale se află un scenariu care reiterează momente din biografia unor zeități importante din panteonul egiptean, iar această informație poate conduce la a afla ceea ce semnifica cândva bătaia de la Ruginoasa. Se observă cum confruntarea dintre cele două tabere având ca miză intrarea statuii în templu, statuie ce era dusă din ajun într-un alt sfânt lăcaş, pentru „a se înnoi", am zice noi, era precedată de rugăciuni colective, amănunt ce ne face să ne întrebăm dacă numele de Rugionoasa al localității nu vine cumva de la rugă.

Bătaia cu ciomegele avea loc la egipteni între membrii aceleiaşi comunități, cele două tabere fiind împărțite astfel: o tabără îi reprezenta pe cei din templu unde-şi avea locul de drept statuia zeului, o alta pe cei din afară. La Ruginoasa actanții sunt văleni şi deleni, reprezentanți ai templului din deal şi templului din vale, într-unul fiind locul statuii ori un substitut al statuii iar în celălalt sfântul lăcaş unde se exila statuia în ziua precedentă sărbătorii.

După cum scria Madeleine Biardeau (4), despre spațiul religios vedic, mult asemănător celui getic, atunci când un ansamblu arhitectural cu funcție sacră se află pe un deal, un „templu de sus" se opune în mod invariabil unui „templu de jos". Templul din deal conține, de obicei, o reprezentare teribilă, înspăimântătoare, în schimb în templu din vale, care este mult mai frecventat de credincioşi, zeul este însoțit de o zeiță, care îi poate fi soție, soră sau mamă. De fapt tocmai despre un sanctuar comun mamă-copil ne vorbeşte şi Herodot, în prelungirea textului citat mai sus, pe care îl citâm mai departe pentru o cât mai corectă înțelegere:

„Cei din partea locului povestesc că sărbătoarea se ține din următoarea pricină: în acest templu locuia odată mama lui Ares. Zeul, care crescuse departe de ea şi ajunsese la vârsta bărbăției, veni la templu să o vadă. Cum nu-l mai văzuseră până atunci, slugile mamei sale nu l-au lăsat să intre, ci l-au alungat. El însă, întorcându-se cu oameni dintr-un alt oraş, a bătut slugile şi a pătruns până la mama lui. De la această întâmplare se spune că se trage obiceiul bătăii cu ciomegele în ziua sărbătorii lui Ares".

Aşadar, Herodot ne informează în termeni destul de expliciți că sărbătoarea era dedicată lui Ares – zeul războiului, informație importantă şi de la care trebuie pornit în încercarea de a înțelege evenimentul ritual, numit Malanca de le Ruginoasa. Dacă avem în vedere şi faptul că istorii antichității au arătat că Ares al grecilor nu este o zeitate autohtonă grecească ci ea a fost importată din Tracia devine tot mai limpede că la Ruginoasa se păstrează, ca prin minune, după trecerea a mii de ani un ritual dedicat zeului traco-geto-dac al războiului iar spre această concluzie ne conduce nu doar similitudinea scenariilor după care se desfăşoară ci şi alte amănunte la care vom face în continuare referire. Prin ricoşeu mitologia traco-geto-dacică este donatoare şi pentru mitologia romană întrucât Marte al romanilor nu era decât o adaptare a lui Ares grecesc, iar faptul că zeul războiului s-a născut la geți este consemnat şi de către Iordanes aspect asupra cărora vom mai reveni.

Mai întâi însă este necesar să înțelegem natura dual a zeului Ares, dată prin faptul că pe de o parte el patrona luptele, fiind deci o divinitate teribilă în stare să înfrângă şi să distrugă, iar pe de alta deținea atribute legate de fertilitatea ogoarelor şi a

femeilor, iar dansurile războinice ce îi erau dedicate vizau, de obicei ambele funcţii, nu întotdeauna înţelese de greci, aşa cum se întâmplă cu tot ceea ce este adus din afară. Probabil în aceste dansuri plugul era şi unealtă pentru arat şi armă de luptă ca şi la Balarama al hinduşilor şi cum se poate deduce şi din scenariul Căluşarilor, unde nu s-a observat încă faptul că imprecaţia „Hălăşa!“, rostită între două figuri de dans înseamnă, în limba sanscrită „Plugul!“ (hălă). Există un episod din biografia lui Ares, ca o parabolă la natura sa de zeu al fertilităţii şi anume relaţia sa extraconjugală cu zeiţa frumuseţii Afrodita, descoperită de Helios-Soarele, situaţie ce nu trebuie judecată prin prisma termenilor de moralitate, cu atât mai mult cu cât, în unele variante Ares este chiar soţul legitim al Afroditei. Bătaia cu ciomegele în pământ a celor victorioşi în Malanca de la Ruginoasa ar trebui să semnifice trezirea pământului la un nou ciclu de vegetaţie, o nouă hierogamie între cerul pluvial şi Tera, îngemănare patronată şi asistată de sus de către Soare, întocmai cum Helios îi surprinde pe Ares şi Afrodita în îmbrăţişarea patului. Cultul lui Ares în Grecia, de sorginte străveche, tracică, greşit înţeles de către greci îl prezintă la Trezena ca tată al amazoanelor, venerat împreună cu ele în acelaşi templu, iar la Tegeea el apare ca un zeu al femeilor, iar toate aceste abateri de la regulă par a se fi format în mediu traco-geto-dacic, înainte ca el să treacă în cultura elină arhaică şi clasică.

Iar dacă ar fi să căutăm un personaj din cântecele bătrâneşti ale românilor, cele autentice ce vin din străvechime care dispune de calităţile de mai sus ne putem opri la Manea din Toma Alimoş, cel cu măciuca nestrujită, numai din topor cioplită, deci un războinic, dar în acelaşi timp şi

Manea al câmpiilor
Stăpânul crângurilor
Drăgăstosul fetelor
Iubeţul nevestilor

În favoarea unei zeităţi getice cu nume provenind de la rădăcina „man“ pledează resursele lingvistice ale limbii române unde avem atât „mânia“ ca izbucnire violentă cât şi „mănos“ - rod bogat, calitate a pământului. Că geţii nu numai că au avut o divinitate de tip Ares-Marte, dar că această divinitate le-a aparţinut lor de drept şi ca sorginte şi nu grecilor ori romanilor, o spune chiar istoricul Iordanes, citându-l de fapt pe Virgiliu, în lucrarea sa intitulată Getica:

„Până într-atât au fost lăudaţi geţii, încât s-a spus că la ei s-a născut Marte, pe care fantezia poeţilor l-a numit zeu al războiului, de unde şi Virgiliu spune: Tatăl Gradivus, care ocroteşte ogoarele getice. Pe acest Marte geţii l-au adorat întotdeauna cu un cult sângeros (căci prizonierii ucişi erau jertfe ale lui), socotindu-l zeul războiului, care nu poate fi îmblânzit decât cu sânge omenesc. Lui i se dedicau primele prăzi, lui i se atârnau de trunchiuri de copaci hainele luate de la duşman şi i se acorda mai multă pietate religioasă decât celorlalţi zei, fiindcă li se părea că divinizându-l pe el îşi divinizează propriul strămoş.“

Acel copac consacrat Tatălui Gradivus al geţilor şi de care se atârnau prăzile de război trebuie să fi fost stejarul pentru că el se mai numeşte la români şi „grădun“ (8) sau „gorun“, adică groaznicul, pentru că în limba sanscrită cuvântul „ghora“ înseamnă „groază“. În timpul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt încă se mai păstra obiceiul getic de a i se aduce jertfe sângeroase zeului războiului, prin intermediul stejarului , pentru că, potrivit legendei numită „Dumbrava Roşie“, voievodul amintit a înjugat prizonierii la pluguri, a arat cu ei în locul animalelor, până la epuizarea lor fizică şi i-a pus să semene ghindă, iar faptul că pădurea de stejari care a răsărit ulterior a căpătat numele de la culoarea sângelui este cea mai bună dovadă a unui cult sângeros, păstrat în memoria colectivă peste milenii.

Dosarul lui Gradivus al geţilor este mult mai amplu şi nu ne propunem a-l epuiza aici, ceea ce ne interesează acum este a găsi acele corespondenţe care există dincolo de timp şi spaţiu geografic, cu elementele Malancai de la Ruginoasa, ştiut fiind că anumite ritualuri se repetă pe diferite meridiane şi în diferite culturi ale globului. Mai dăinuie sărbători unde au loc bătăi cu ciomege la unele popoare de pe continentul american, însă nu este clar dacă acest obicei provine de la populaţiile amerindiene ori el a fost transplantat de către coloniştii care au venit aici. Însă cercetările au arătat, de fiecare dată, că mitologia getică era mai degrabă compatibilă cu cea vedică, întrucât, spaţiul carpato-dunăreano-pontic a fost leagănul de formare a culturii arienilor, populaţie antică care a migrat apoi spre est, până pe teritoriul actualei Indii, iar a căuta să înţelegem zeul getic al războiului prin intermediul omologului să hindus ni se pare mai mult decât necesar.

Potrivit literaturii vedice, zeul războiului se numea Skanda şi ca şi la Ares al grecilor el este fiul cuplului divin suprem, adică Shiva şi Parvati; se pare că Parvati nu l-a născut direct ci doar la adoptat, iar mitul naşterii lui Skanda, numit şi Kărttikeya merită prezentat întrucât el ne aminteşte de cuplul divin mamă-copil războinic din mitologia egipteană, povestit de Herodot.

Se spune că sământa procreatoare a zeului Shiva a ajuns în fluviul Ganga, unde tocmai atunci se scăldau cele şase frumoase Apsara, care întruchipau constelaţia Krittika, cunoscută de greci cu numele de Pleiade. Aceste tinere curtezane cereşti au rămas însărcinate, născând apoi şase băieţi, care, printr-un act de magie s-au unit într-un singur trup cu şase capete, 12 ochi şi 12 braţe, numit Karttikeya, după numele constelaţiei ce i-a fost doică, sau Dvadasalocana, adică cel cu 12 ochi. Se observă că, după cum Apsarele întruchipând constelaţia Krittika se scaldă în Ganga, tot astfel Pleiadele grecilor sunt fiice ale lui Pleione, la rândul ei fiică a lui Oceanos, apa fiind elementul de legătură dintre cele două mituri despre aceeaşi constelaţie cerească. Constelaţia Pleiadelor apare în Grecia, pe bolta cerească pe la începutul lunii mai şi apune pe la finele lui octombrie, iar perioada cât ea se află pe firmamentul ceresc corespunde cu anotimpul ploilor şi al furtunilor (9).Însăşi numele lor de Pleiade şi al mamei lor Pleione vine de la geticul „ploaie“, pentru că ipoteticul latinism „plovia“ de la care se crede a deriva etimologic nu a fost atestat. Pleiadele sunt o personificare a ploii, ploaia însemnând pentru hinduşi şi femeia fertilă şi anotimpul vară, anotimpul ploilor, adică pe limba sanscrită „varsa“, adică vara getică şi deopotrivă ceea ce se varsă din cer. Aceste mituri provin dintr-o societate veche care îşi măsura anul prin două anotimpuri-iarna şi vara. Importanţa astrologică a Pleiadelor se explică, în primul rând prin aceea că, în urmă cu cinci-şase mii de ani, răsăritul lor marca primăvara numele celei dintâi case astrologice din zodiacul chinezesc este Mao,

adică Pleiadele. În Polinezia, ca şi în Peru, anul începea în ziua în care această constelaţie apărea din nou la orizont. În aceste două regiuni ale lumii, ca şi în Grecia antică, acest grup de stele era socotit ca veghind asupra agriculturii.

Refacem astfel, prin deducţie logică, o informaţie astăzi pierdută şi anume faptul că zeul getic al războiului era sărbătorit la început de an nou , la răsăritul pleiadelor, şi anume, primăvara, în urmă cu cinci-şase mii de ani, iar mutarea anului nou iarna a determinat şi mutarea ritualului pe 31 decembrie aşa cum se desfăşoară în zilele noastre la Ruginoasa. În sprijinul acestei afirmaţii mai aducem încă un argument şi anume prezenţa unui animal patruped cu coarne numită Turcă în cadrul colindelor cetelor de feciori de an nou, care derivă dintr-o ispravă a lui Karttikeya şi anume omorârea demonului-bivol numit Taraka. În amintirea uciderii lui Taraka de către zeul victorios al războiului şi fertilităţii, deopotrivă, feciorii colindători de astăzi participă la uciderea Turcii, o moarte violentă, prin lovire cu ciomagul, înnecare sau împuşcare (săgetare).

Am lăsat mai la urmă încercările de explicarea numelui de Malanca sub care se păstrează astăzi sărbătoarea de la Ruginoasa, arătând aici că la mijloc poate fi o metateză de la Mancala, la rându-i o transcriere incorectă a lui Mangala, care nu este decât un alt nume al lui Karttikeya şi totodată numele planetei Marte în hinduism.Nu ar fi singura dovadă că la geţi zeul războiului se mai numea şi Mangala, toponimul Mangalia o demonstrează.

Mai arătăm că, în ciclul Novăceştilor, se mai păstrează amintirea unui copil de ţâţă, de o putere uriaşă, abandonat de mama lui în adâncimi de codru, în sihla munţilor cu un topor de fier de cincizeci de oca alături, ca jucărie şi armă de luptă:

În munţii Mohanului,
În codrii Catrinului,
La floarea vijdeiului,
Sub un fag cu vârfu înalt
Şi la poale înrotat,
Un copil mic e culcat,
De trei zile e născut,
Num-o dată ţâţ-a supt,
Mama sa l-a lepădat,
Căci nu s-a fost cununat,
Dar a pus pe lângă el
Un toporel mititel,
De cincizeci d-oca de fer,
Să se apere cu el !
Şi copilul, când durmea,
Şi suflarea-i ieşea,
Poalele de-a fagului
Spre-nălţimea vârfului
Ca de viscol se izbea,
Iar când sufletul-şi trăgea,
Poalele de-a fagului,
Spre faţa pământului,
Pân' la gură-i ajungea

Ca şi Karttikeya, alăptat de cele şase apsara-pleiade, copilul de o forţă uriaşă, mânuind cu dezinvoltură un topor gigantic de cincizeci de kilograme, din cântecele novăceşti, după aducerea lui în cetate, este alăptat de mai multe femei, iar, după cum afirmă textul, treizeci nu-i ajung ca să-l sature. Se află aici arhetipul copilului cosmic, alăptat de ploi, crescut departe de mama sa şi de tatăl său-cuplul divin suprem, şi care la un moment dat intră, printr-o împrejurare sau alta în cetatea cerească, pentru a-şi cunoaşte părinţii, iar momentul întâlnirii era sărbătorit de geţi printr-un ritual aparent violent, războinic, pe potriva atribuţiilor care-i revin zeului.

Mai întâi are loc o întâlnire cu tatăl patern, în ciclul de care vorbim, însuşi bătrânul Novac, iar această întâlnire are caracterul unei lupte, moment în care copilul grozav îi învinge pe rând pe locotenenţii tatălui-Gruia şi Ioviţă. Întâlnirea cu mama, are loc mult mai târziu, după spusele lui Herodot (vezi paragraful de mai sus) care descrie ritualul de la Papremis (Egipt) zeul ajunsese la vârsta bărbăţiei, adică la majorat, vârstă pe care o au tinerii participanţi la bătaia cu ciomege de la Ruginoasa. Este vârsta care face trecere de la copilărie la bărbăţie, când adolescenţii devin adulţi având dreptul să ia cuvântul şi să-şi spună părerea în adunările săteşti ori să participe la războaie dacă le era predestinată o carieră a armelor şi lucru foarte important, puteau să-şi întemeieze o familie. Sunt două aspecte distincte în tot acest ritual:ascunderea pleiadelor de pe cer, din octombrie până în mai, echivala cu perioada când tinerii primeau o iniţiere războinică paternă, în spaţii retrase, în păduri, iar apariţia pe cer a pleiadelor însemna revenirea în societate, ca tineri maturi gata să cunoască femininul cosmic, indiferent că este vorba de mamă ori de viitoarea soţie, iar acest ultim aspect este întărit de declaraţiile bătrânilor din Ruginoasa cum că tinerii consideraţi învingători au dreptul să-şi aleagă cele mai frumoase fete.

Influenţe religioase scythice la geto-daci

Andrei NOUR

Suntem într-un domeniu în care informaţiile literare şi arheologice descoperite până acum nu ne dau dezlegări depline, astfel că pentru concluziile la care vom ajunge, ipoteza apare ca o necesitate a argumentării. De altfel, cercetătorii cei mai de seamă ai problemelor scythice au dat loc larg ipotezei în cercetările lor.

În pantheonul scythic, din timpurile cele mai îndepărtate, se atestă existenţa unui cult al soarelui sau a unui zeu-soare, care nu lipseşte niciunui popor iranian, sincretizat mai târziu cu elemente străine, greceşti şi frigiene, sub numele lui Mythras. Acest zeu al soarelui era conceput, în epoca patriarhală, ca un Zeu-tată, de origine prototemistică, care caracterizează religia popoarelor nomade şi pastorale. Dar acestui zeu i s-a dat de la început o tovarăşă feminină, numită, poate, Anaitis care, sub numele de Tabitti, după cum spune Herodot, a devenit apoi capul unei triade de zeităţi.

Pantheonul se completează apoi cu Agrimpase, iar în popasul lor din Rusia Meridională, Scythii primesc influenţele locale ale unei zeiţe de caracter chtonian, numită - după o versiune a lui Herodot – *fiica fluviului Borysthene* sau, după altă versiune a aceluiaşi istoric, *femeia-şarpe*. Astfel, vechea Anaitis iraniană, sincretizată cu elementele chtonieneale divinităţii găsite pe teritoriul actualei Rusii sudice, a devenit în curând Marea Zeiţă, al cărei cult, din secolul IV î. Hr. şi până în epoca romană, a fost foarte răspândit în toată acea zona , dar mai ales în Crimeea.

La acest pantheon se adaugă o sumă de credinţe şi superstiţii, despre a căror existenţă ne vorbeşte inventarul mormintelor scythice, atât din zona meridională a actualei Rusii cât şi din ţinuturile noastre. Sunt, în primul rând, bătrânele spirale terminate în protoame de şerpi, a căror origine trebuie căutată în inelele semispirale, zise scythice, şi apoi mulţimea de amulete. Purtătoare de superstiţii tainice, exprimate zoomorf şi mai târziu, chiar antropomorf.

Aceste superstiţii sunt, desigur, şi orientale, aparţinând fondului religios primitiv scythic, cele mai multe de caracter uranian, dar şi locale, mai totdeauna de caracter chthonian. Este de remarcat că o dată cu invazia scythilor se produce un curent sudic scythic, iar mai târziu unul greco-scythic, de superstiţii foarte variate, exprimate de obicei zoomorf şi uneori chiar antropomorf.

În acest curent, cum vom vedea ceva mai jos, şarpele cu exagerările sale stilistice de balaur, va veni să adauge superstiţiile geto-dace de origine peindoeuropeană, până a determina chiar un cult al şarpelui-balaur.

O Anaitis scythică se afirmă în Dacia prin *grupul de la Năeni*: o mică statuetă de bronz masiv, înaltă de 15 centimetri, care reprezintă o femeie călare pe un leu, pe care-l ţine cu stânga de coamă şi cu dreapta de coadă, având la dreapta sa un personaj bărbătesc, care stă în picioare, ţinând cu dreapta coama leului, iar cu stânga sprijinind de spate femeia. Pârvan a observat, cu multă dreptate, că acest grup se întregea, pe stânga, cu un alt asemenea personaj, care a fost rupt şi pierdut. Atât femeia, cât şi acolitul său au îmbrăcămintea caracteristică scythilor. După chiutoarea care se vede la spatele femeii, acest grup este un amulet, care se agăţa mai degrabă de gâtul calului, decât în capul oiştei sau la un harnaşament de car, cum credea Pârvan.

Este Anaitis la originea sa o zeiţă iraniană?

S-a crezut, întrucât pantheonul iranian este în general lipsit de zeiţă, că Anaitis are o origine străină. Observaţia este justă şi argumentul este convingător, fiindcă religia iranienilor prezarathustrieni exprimă un cult al naturii, în care soarele, ca principiu asexuat, era unicul zeu. Iar după Zarathustra, mazdeenii credeau în lupta dintre Ahura- Mazda, principiu luminos al Binelui şi Adevărului şi Ahriman, principiu obscur al Răului şi Minciunii, în care cel dintâi biruieşte. Cele şase Amesha-Spenta, principii nemuritoare, care erau creaţia lui Ahura – Mazda şi care completau phanteonul mazdeean, nu exprimau în niciun fel ideea de sex, ca şi cele două mari grupe de genii, Yazatas, cereşti şi pământeşti, în care Anahita apare ca un neînsemnat geniu al apelor.

Din acest yazatas al apelor fertilizante, pe calea sincretistică, Anahita devine *zeiţa producţiei, a rodirii, a vieţii, a mântuirii.*

Este interesant de urmărit procesul de sincretizare al Anahitei, până în momentul în care Scythii ne mărturisesc cultul ei prin amuleta din Năeni şi printr-o sumă de reminiscenţe arheologice de la noi şi din Rusia. Total deosebiţi de toate popoarele lumii vechi, mazdeenii iraniei, cu religia lor dualistică bazată pe o puternică teologie morală, care era mai mult un ansamblu de tradiţii şi de rituri decât un corp de doctrine, au primit de timpuriu influenţa religioasă a Chaldeei. *Divinităţile celor două religiuni au fost identificate, legendele lor apropiate şi astrologia semitică, fruct al*

lungilor observaţii ştiinţifice, se suprapun miturile naturiste ale iranienilor: Ahura- mazda a fost asimilat lui bel, Anahita Istarei şi Mithra lui Shamosh, zeu al soarelui. Din acel geniu fără sex mazdeean, Anahita devine zeiţa rodirii, prin sincretizare cu Isthar, zeiţa vegetaţiei în Babilon. Este bine să ştim, pentru lămurirea deplină a procesului de evoluţie sincretistă a Anahitei din Dacia scythică, că nici Isthar nu este originară din Babilon, ca zeiţă a rodirii. La început babilonienii vedeau în Isthar o zeiţă masculină, întrucât reprezenta luceafărul de dimineaţă, căruia i se asimilează o zeiţă de origine necunoscută, numită Nana-Nanai din Uruk, zeiţa fecundităţii luxuriante şi a amorului sexual, în a cărei legendă se pierd urmele străvechi ale mitului Isis-Osiris.

Influenţa teologiei caldeene asupra religiunii maydeene, şi în general asupra religiunilor tuturor iranienilor, trebuie să fi avut loc către începutul celui de-al doilea mileniu î. Hr., dacă nu chiar mai devreme. Geniu al apelor curgătoare şi, prin aceasta, principiu fecundiv al naturii vegetale, Anahita – Anaitis, asociată cu Nana –Isthar, devine zeiţa fecundităţii generale: *ea pune în bărbat sămânţa, în femeie germenul; ea dă aceeaşi sarcină fericită şi-i umple sânii cu lapte.* Vechii perşi şi-o închipuiau o femeie voinică, solidă, puternică, frumoasă şi luminoasă, plină de voluptate şi dornică în fiece clipă de dragoste sexuală. Cultul său avea loc pe marginea râurilor şi a lacurilor, departe de zgomotul şi de zbuciumul cetăţilor, într-un complicat ceremonial orgistic, în care orgia se termina într-un desfrâu sexual neînchipuit. Ca zeiţă a fecundităţii şi deci a dragostei, avea în cultul său un ritual deosebit, aşa-zisa prostituţie divină. În templul său din Acilisen veneau fecioare să se prostitueze pentru bani, din care o parte o dădeau templului, iar cu cealaltă se căsătoreau. Ca sacrificii i se înjunghiau tauri, cu sângele cărora se botezau şi se împărtăşeau credincioşii (taurobolium). Cultul Anahitei s-a răspândit foarte de timpuriu în Asia Mică, mai ales că amândouă aveau în ritualul lor taurobolium.

Revenind la grupul din Năeni, după această lungă incursiune necesară, să vedem ce elemente aducea Anahitis în cultul său din Scythia: I. **zeiţa însăşi.** În trăsăturile sale stângace şi destul de sumare nu se vorbeşte nimic despre concepţia străveche iraniană, care o înfăţişa pe Anahita ca o femeie voinică, zdravănă şi plină de voluptate. Oricât de puţin meşter ar fi fost artistul care a lucrat statueta, n-ar fi uitat să-i dea pulpe şi braţe solide, dar mai ales piept mare şi plin, simbol al amorului sexual şi al fecundităţii. Atât cât se poate distinge, îndepărtarea sânilor peste proporţia normală este, fără îndoială, un element de atestare a carismei sale. Cu toate acestea, *indicele mamar* care întotdeauna este inferior sau cel puţin egal în sculpturile care o înfăţişează pe zeiţa protectoare a fecundităţii şi a amorului sexual, la această Anahitis din grupul de la Năeni, este vizibil superior. Şi încă mai mult: plinătatea mamelelor, care caracterizează în sculptura arhaică pe aceste zeiţe, lipseşte cu desăvârşire la modelul nostru. Şi atunci ne putem întreba, pe bună dreptate, dacă această Anaitis mai înfăţişează vechea Anahita a iranienilor. Părerea noastră este că amuleta din Năeni ne vorbeşte de o Anatis nouă, produs sincretistic al unor elemente pe care le vom examina mai jos.

Apoi: II. **leul.** Marele animal al deşertului nu exista în mitologia primitivă a Iranului. El este originar din Chaldeea sau chiar din Egipt şi se pierde în epoca animistică a religiilor mesopotamiene. Babilonienii au avut zei –animale, şi între acestea au fost leul, taurul, peştele, porumbelul etc., vechi totemi tereştri de tendinţă uraniană. Un străvechi zeu caldeean, Nergal, este înfăţişat ca un leu. Mitul a trecut apoi în Lydia, unde helenicul Herakles, asociat unei zeităţi locale Sandon, este înfăţişat sub forma unui leu, reminiscenţă totemistică a unui îndepărtat cult al leului.

După o legendă lydiană, Sandon fusese fiul unui rege din Sardes, născut leu, care avea în paza sa apărarea cetăţii. Grecii, păstrând urmele vechiului totem lydian, îl înfăţişau pe Herakles ca un om voinic, care purta pe urme o piele de leu, trofeu al leului ucis în valea Nemeei din porunca regelui Eurystheu din Tirynth.

Cressus, regele Lydiei, trimise la Delphi, drept ofrandă pentru un oracol, un leu de aur, simbol al zeului protector, în greutate de zece talanţi. Ca la toţi semiţii, înşişi evreii numărau între isprăvile lui Samson, care nu este decât un Herakles evreiesc, uciderea unor lei, desigur, o legendă de origine totemistică. Caldeenii au dat şi mai mare loc leului în religia lor. Un mit al leului- zeu, fără nume sau cu numele Nergal, face parte dintr-o mitologie zoomorfă mult mai complexă.

Alături de leu au fost încă: taurul, peştele, scorpia, balaurul, berbecul, racul, ţapul etc., o întreagă galerie de mituri cu care caldeenii, ca astrologi desăvârşiţi, au însemnat pe cer marile constelaţii. De la babilonieni, leul pătrunde în religia iranienilor, asociindu-se mitului Anhitei, în forma în care o găsim după ce i se substituise marea zeiţă semită Isthar. O legendă ne spune că Gilgameş, un rege vestit din Uruk, care avea ca tovarăş pe Eugidu (Eabani), vestit că ucisese un leu, (el însuşi cu păr de leu pe trup, deci un Herakles babilonian), pentru că respinsese dragostea Anahitei, aceasta trimite o ceată de lei să-l sfâşie, dar el scapă punându-i pe goană.

Este pentru prima dată când leul intră în ciclul mitologic al acestei zeiţe. Ceea ce trebuie să reţinem este că originea lui este din Babilon , deci nu pur iraniană. De aici înainte leul o va însoţi pe Anahita în toate peregrinările sale peste Caucaz şi în Rusia meridională, luând parte la toată evoluţia ei sincretistă. Ce înseamnă leul în cultul Anahitei? Desigur: putere, îndrăzneală, suplеţe, sălbăticie, dar ca principiu masculin, mai înseamnă şi bărbăţie, curaj, dar mai cu seamă virilitate. În niciun caz animalul din grupul de la Năeni, nu poate fi leoaică, cum înclină a crede Pârvan, fiindcă leoaica nu se întâlneşte mai nicăieri în cultele asiatice, mai ales în cele feminine. Ceea ce trebuie să completeze ideea de fecunditate în mitul Anahitei era leul, ca cel mai puternic, mai mândru şi mai frumos animal sălbatic. Artistul a dat zeiţei încă mai multă semnificaţie când a înfăţişat-o călare pe leu. El exprima astfel ideea de adâncă stăpânire a

animalului, deci ca suveran în exercitarea atributelor sale de zeitate.

Şi în fine: III. **cei doi acoliți.** Ştirea lui Strabo despre cei doi amesha- spenta, care se întâlnesc în cultul Anhitei persane, este foarte prețioasă, dar credem că nu se poate aplica monumentului de la Năeni. Strabo trăieşte şi ne vorbeşte dintr-o vreme când cultul străvechi al Anhitei, după lungi peregrinări la toate neamurile Asiei Mici, se reîntorsese în Persia încărcat de elemente semitice şi mai ales babiloniene. Ea căuta în țara de origine o nouă naționalizare, o reîmpământenire, cu aerul său dobândit aiurea de *stăpână,* de zeiță suverană, de supremă divinitate. Perşii, care pierduseră mult din teologia lui Zarathustra şi care, sub influența cultelor semitice din Babilon şi Armenia, înclinau către politeism, au acordat Anahitei locul de cinste în panteonul lor. Astfel că dintr-un simplu yazatas, geniu al apelor, al cărui domeniu îl împărțea cu Ardvicura, un geniu similar, ea devenise marea zeiță a vieții, ceva mult mai înalt în rang decât cele 6 amesha- spenta, disputând chiar întâietatea lui Ahura-Mazda, marele principiu al Binelui, până la întronarea lui Mithras. În acest stadiu este cu putință asocierea la cultul Anahitei a acelor două amesha-spenta, fie ele *Vohu- Mano*, gândul cel bun şi *Ameratat*, longevitatea, cum crede Meyer, fie *Harupatat* sănătatea şi *Ameratat*, nemurirea, cum crede Pârvan.

Dar acest lucru se petrece mult timp în urma epocii din care datează amuleta din Năeni, dacă o socotim ca un produs al artei şi al religiei scythice. Se scurseseră cel puțin o mie de ani între poposirea scythilor la Marea Neagră şi între epoca în care trăieşte Strabo. În acest lung răstimp Iranul acceptase din plin influența religioasă semitică sub care se transformă Anahita, dintr-o divinitate a apelor, în marea zeiță a fecundității şi a vieții. Şi atunci cei doi acoliți din grupul de la Năeni nu pot fi, în niciun caz, vreunul dintre cele şase amesha-spenta ale panteonului persan. Ei sunt, cum vom arăta mai târziu, zeități locale, poate acei *cavaleri danubieni* (dioscuri-cabiri) atât de controversați în cercetările de până acum.

Dar acest lucru pune în discuție chiar prezența Anahitei în grupul de la Năeni. Lipsită de cei doi acoliți, ca doi din cei şase amesha-spenta, numai leul singur nu poate să afirme cu prisosință prezența zeiței în acest grup. Căci dacă Anahita soseşte în Dacia pe cale scythică şi o dată cu cel dintâi val iranian, ea părăseşte Iranul cel mai de vreme în prima jumătate a celui de-al doilea mileniu î. Hr. Şi, în acest caz, două lucruri se opun: mai întâi prezența celor două amesha-spenta care se asociază cultului Anahitei numai după ce zeița ieşise din cercul său de geniu al apelor şi, primind influența Istharei, devenise zeitate de primul rang, fapt care se petrece către începutul primului mileniu î. Hr.; apoi, zeii nu dobândesc în Iran imagini antropomorfe decât de la Artaxerxe Mnemon (404-361), cel care dintâi îngăduie să fie adorați zeii sub forma omenească, ridicând el însuşi statui Anhitei la Babilon, la Suza, Ecbatana, în Persia, la Damasc şi la Sardes; deci grupul de la Năeni sau nu înfățişează pe Anahita sau aparține unei epoci de după anul 400 î. Hr.

O altă explicare ar mai fi cu putință spre a se afirma prezența Anahitei în grupul din Năeni: să fi venit pe altă cale decât pe cea scythică de la nordul Mării Negre. Dacă se poate afirma nedezmințit că *sacii,* popor iranian, aşezat în două puncte diferite în Dacia, n-au venit pe cale schitică, ci prin sud, prin Cappadocia şi Pont, şi că această amuletă este un produs de artă şi credință al lor, atunci desigur că în grupul de la Năeni se află Anahita, de astă dată Anahita în torma lydiană, şi cei doi acoliți pot fi două din cele şase amesha- spenta persane sau doi dioscuri ai mitologiei greco- asiatice. Un singur lucru ar rămâne discutabil şi în acest caz: stilizarea, care nu înfățişează, cum am văzut mai sus, o zeiță a fecundității şi a amorului sexual, aşa cum era concepută Anaitis în ultimele 3-4 secole înaintea erei creştine.

După cele arătate mai sus, concluziile noastre asupra grupului de la Năeni sunt: mai întâi amuleta având toate însuşirile scythice, aparține acestora, apoi că femeia din grup nu este Anaitis lydiano-greco-sacizată, ci este Marea Zeiță Cybela, *mama zeilor,* iar acoliții săi sunt cei doi *cavaleri danubieni*. De altfel Pârvan, apropiindu-şi concluziile lui Rostovtzeff, înclina a crede că zeii cavaleri stau în legătură cu marea Zeiță a belşugului, dar greşea când vedea în această mare Zeiță pe Anaitis de formă syro-anatoliană. Faptele care îndreptățesc aceste concluzii sunt evidente şi elocvente.

Marea Zeiță face parte, fără îndoială, din marele panthen al celei mai primitive umanități. *Domnise în tot neoliticul şi eneoliticul Daciei şi urme ale cultului său trăiau încă pretutindeni în ținutul tracic. Pretutindeni în aşezările premetalice găsim*

nenumăratele sale imagini. Dintr-un început ea a fost privită ca mamă a zeilor şi adorată sub multe şi diferite nume. În Asia Mică şi în insulele egeice ea datează din timpurile cele mai îndepărtate. În Europa cultul său era pe primul plan cu mult înainte de sosirea indoeuropenilor.

Urme ale cultului său în Creta au o vechime mai mare de 3.500 d ani. Este străvechea Rhea-Cybela a grecilor, stăpâna munţilor şi a peşterilor afunde, păzită de lei şi veşnic însoţită de o fiară sălbatică. În Grecia ea trecea drept soţia lui Cronos, dar cultul său a pierdut din strălucire, menţionându-se numai în Peloponez şi în Arcadia, unde s-a asociat unor divinităţi locale. Era de obicei reprezentată printr-o femeie voinică şi frumoasă, aşezată pe un tron înalt şi având în părţi câte un leu. La Delos se atestă urme străvechi de cult al zeiţei *Mama Zeilor*, nesincretizată încă cu Cybela, care de data aceasta are lângă ea doar un leu, aşezat la stânga tronului. În Asia Mică, divinitatea principală a frigienilor este Marea-Mamă preelenică, zeiţă a pământului şi a fecundităţii, stăpâna munţilor şi a fiarelor sălbatice, existentă aici înainte ca frigienii să fi trecut în Tracia (sec.XII î.Hr.) şi cunoscută de hitiţi, şi în Lydia sub numele Mâ, al cărei cult a primit adânci influenţe semitice. O sumă de epitete o dovedeşte în întreaga Asie Mică: Sipylena, Dindymena, Berecyntha etc., peste tot însă zeiţă a munţilor şi a peşterilor.

Păstrătoare a unui străvechi cult chtonian, un nesfârşit răstimp zeiţa nu a avut niciun nume. I s-a spus (poate mai mult în urmă decât la început) *Marea Zeiţă* sau *Mama Zeilor,* apoi Mâ şi Rhea, iar în timpul din urmă liniile generale ale chipului Cybelei, la greci, dar mai ales la romani. Când a intrat în istorie, în plină epocă a bronzului, era la capătul unei nesăvârşite evoluţii. Şi acest proces de evoluţie a continuat încă în lumea de zei şi zeiţe a politeismului antic. Prin natura sa de zeiţă a fertilităţii animale, dar mai ales omeneşti, a avut largi posibilităţi să-şi atragă şi să-şi asimileze puzderii de zei şi de zeiţe, întâlnite în lunga sa cale de-a lungul pământului. Nu a fost zeiţă în tot politeismul antic care să fi acceptat mai adânci şi mai variate transformări şi adaosuri sincretistice ca această Cybelă-pământ-mare, Zeiţă-Mama Zeilor şi încă Gheea-Demeter- Anahita-Atargates, Dea Syria-Diana Regina, daco- romană dana celtică- freya, germanică –Maica Domnului. Ar fi imposibil de fixat toate suprapunerile şi înrudirile acestei zeiţe în acest nesfârşit puhoi de ani, din neolitic până în creştinismul secolului al V-lea, de când pare să i se piardă urma.

Din această lungă peregrinare şi-a cules toate atributele. Leul sau leii, simbol astral, pentru a parcurge spaţiul, îi datorează Egiptului, primiţi mai degrabă pe cale cretană sau caldeeană, aşa cum au venit şi s-au amestecat în cultul său şerpii şi taurii. Sacrificiul omenesc, deşi poate apare ca o străveche influenţă semitică, totuşi, în ceea ce cultul

său de la Dunăre şi din Rusia meridională pare să fie un produs local, preindoeuropean, ale cărui reminiscenţe se văd şi în cultul lui Zamolxis. Taurobolium, care este în cultul marei Zeiţe sacrificiul cel mai obişnuit, mai ales în Asia Mică e o reminiscenţă caldeeană, păstrată din asocierea sa cu Anâhita, cu Men, cu Afrodita urania sau cu Artemis Tauropola. Şarpele care însoţeşte uneori pe marea zeiţă în reprezentările sale iconice este, fără îndoială, elementul cel mai arhaic din cultul său, iar cei doi delfini, indicând stăpânirea apelor marine, au origine pontică şi nord-pontică şi sunt primele înfiripări ale asocierii cu Dioscurii şi cu Zeii Cavaleri danubieni.

În afară de monumentul de la Năeni, în care vedem pe Marea Zeiţă, o Cybelă-Mamă Zeilor de factură scythică, dar reprezentând iconic pe străvechea divinitate feminină, preindoeuropeană, a rodirii şi a viei, asociată unei Anâhite oarecum iraniene, o sumă de monumente arheologice ne documentează prezenţa acestei zeiţe. Ea venea din Rusia unde, după atestarea lui Stabon şi a mai multor inscripţii găsite aici, cultul său era în floare prin secolul IV î. Hr., mai ales în Crimeea şi în Peninsula Taman de la gura Mării Azov, unde şi-au găsit numeroase sanctuare. Dar venea şi din Sud, pe cale lydiano- frigiană, ca o Zeiţă-Mamă lydiană, asociată unei Artemis-Anaitis, aşa cum se va păstra până în ultimul crepuscul al păgânismului. Pretutindeni la Marea Neagră se găsesc numeroase urme arheologice al Marii Zeiţe: la Olbia cultul său era bine organizat şi imaginea iconografică foarte răspândită în figurine şi în opaiţe de lut ars – la Panticapaion unde, la picioarele Acropolei, s-a găsit o statuie de marmură înfăţişând pe zeiţă tronând între doi lei, la Tyras, monede numeroase cu zeiţa pe tron, din epoca romană. La Tomis, la Callatis. Apoi în Moesia Superioară, în Dacia (Apulum, Drobeta, Napoca, Sarmizegetuza, Tibiscum), la Deltum, la Gallipolis, la Hadrianoplois, în Dalmaţia etc.

Pretutindeni până în Africa, de-a lungul şi de-a latul Imperiului Roman, sunt nenumărate inscripţiile, altarele şi statuetele acestei zeiţe, în faţa căreia lumea întreagă s-a închinat aproape două mii de ani. Pretutindeni cultul său a tras şi a contopit străvechile culte locale, asociindu-se sau alipindu-se tuturor marilor şi micilor zei ai Panteonului european, asiatic şi african. Această zeiţă poate fi socotită ca primul pas al păgânismului spre monoteism şi spre creştinism.

În Dacia această zeiţă poate fi recunoscută în vestigiile arheologice cele mai vechi, având haine scytice, ca în amuleta de la Năeni, şi celtice, sau în ţinuta mândră şi impunătoare a marmurei daco- romane. Mamă a zeilor, stăpână asupra fondului vegetal, animal sau uman, protectoarea călătorilor pe apă, stăpâna egilor şi a oamenilor, omnipotentă şi omniprezentă, ea conţine în mâinile sale puterile multiple ale tuturor zeilor ieşiţi din ea.

O chestiune ne rămâne încă: cultul Marei Zeiţei-Mama zeilor, Cyhela, în forma în care îl cunoaştem în Dacia, îl datorăm scyţilor? Strămoşii noştri nu au cunoscut pe zeiţă în forma şi structura culturală sud-mediteraneană. Ei, aşa cum am văzut, o aveau acasă în liniile sale simple şi dure de zeiţă a pământului, aşa cum o găsiseră aici din străvechile vremi neolitice şi eneolitice. Poate că în timpurile lor totemistice au adorat-o sub forma unei stânci sau a unui arbore, dar în străvechea semnificaţie a pământului, aceea de a da viaţă rodului vegetal şi poate din ea şi din zeul-soare, lumină şi viaţa, un Zamolxis primitiv, ei făcuseră o pereche aşa cum s-a petrecut în toată istoria religiilor la începuturile civilizaţiei omeneşti.

Dar o mare zeiţă, aşa cum o putem avea în Dacia pe la începutul primului mileniu înainte de Hristos, o datorăm scyhţilor, fiindcă avea ceva din vechea Anâhita iraniană, zeiţă a apelor curgătoare, fertilizante şi navigabile. Cu acest atribut şi-a asociat de aici, de la noi, pe *Cavalerii Dunăreni* , cu care o vedem în grupul din Năeni, şi care, sub influenţa grecească a dioscurilor şi a cabirilor, îşi vor lărgi competenţa zeiască, luând în seama lor şi protecţia călătorilor pe mare şi pe fluvii.

Influenţa religioasă scyhtică pare să se fi oprit aici. Niciun alt zeu scythic, dintre cei câţiva pe care ni-i comunică Herodot, nu-i mai întâlnim, sub formă scyhtică la băştinaşii Daciei. Şi dacă totuşi aceştia au existat aici înainte de fixarea coloniilor greceşti pe malul nordic al Pontului, s-au contopit cu totul în marele panteon elenic. Procesul acesta de contopire trebuie să fi fost în curs pe vremea când Herodot călătoreşte în Scyhţia, fiindcă el ne dă echivalentul fiecărui zeu scyhtic în panteonul grecesc.

Nici în materie de ritual nu putem recunoaşte vreo influenţă scyhtică la băştinaşii Daciei. Scythii aveau obiceiul de a aduce zeilor sacrificii de animale, în special cai, pe care după ce îi sugrumau cu funia, îi fierbeau într-un cazan uriaş. Acest fel de sacrificiu nu-l atestă niciun contemporan şi niciun indiciu arheologiyc pentru geto-daci. Ca şi băştinaşii Daciei, scyhţii practicau sacrificiul omenesc dar, spre deosebire de aceştia, ei sacrificau prizonierii, pe care, după ce le stropeau capul cu vin, îi înjunghiau deasupra unui butoi în care strângeau sângele ca să-l întrebuinţeze la ceremonialurile sacre. Afumarea cu seminţe de cânepă aprinse, care le dădea o dispoziţie de extaz şi care pare să se fi practicat în ritualul religios, obicei atestat şi la geţi, poate să fie o influenţă scyhtică la aceştia, dar nu face parte din fondul primitiv comun al ritualului indo-european.

Influenţele religioase scythice nu se opresc aici. Dacă este adevărat că pantheonul geto-dac nu a primit niciun zeu scyhitc şi dacă fundamentul însuşi al religiei strămoşilor noştri a rămas total deosebit de al scyhţilor, vom recunoaşte totuşi o sumă de întrepătrunderi în credinţele băştinaşilor din Dacia. Ritualurile, superstiţiile şi cultele mai mărunte mărturisesc o adâncă influenţă scyhtică, pe care nu o poate explica numai o vreme de goană şi de refugiu, ci o adevărată epocă de stăpânire scyhtică în Dacia.

Guganii (gugulanii), urmaşii uriaşilor?

Prof. Gligor HAŞA

Urieşii au existat cu certitudine, dacă luăm în serios izvoarele scrise şi orale, iar în spaţiul românesc ei mai există în câteva legende de pe Valea de Mijloc a Mureşului (zona Tărtăriei şi Platoul Secaşelor) şi sub poalele muntelui Gugu, în zona Cernei şi a muntelui Pregleda. Urieşii, istoriceşte, au urmat ciclopilor şi pot fi identificaţi cu titanii din izvoarele greceşti.

Coroborând izvoare şi date, mituri şi legende, se pare că au trăit înainte de ultima mare glaciaţie sau înainte de potop, adică în vremurile bi şi prebiblice. Într-un timp geofizic când clima favoriza astfel de forme de viaţă inteligentă, aşa cum va fi favorizat şi misterioasa Atlantida.

Urieşii din legendele culese de noi pe teritoriul amintit, cunoscut în satul meu de lângă Blaj şi cu numele de Tărtăria, prin imprecaţiile *De te-a duce în Tărtăria* sau *De te-ar înghiţi Tărtăria,* dar şi prin legenda despre uriaşii care au dat oamenilor plugul, jugul, şi boii, deci elementele esenţiale ale agriculturii, s-au păstrat şi în basme româneşti, cu numele Păsărilă- Lăţi- Lungilă, Strâmbă Lemne, Sfarmă Piatră, Zmeul, personaje cu trăsături prea general omeneşti ca să nu fi fost reale. Ce s-a păstrat până către zilele noastre nu reprezintă devieri de la normalul genetic, ci dovezi urmaşii acelei seminţii care, cândva, a populat pământul şi ne-a lăsat lucrări inexplicabile pentru puterea omenească: piramidele, Valul Troian sau Brazda lui Novac şi, de ce nu, cetăţile dacice din Munţii Orăştiei? În satul subsemnatului a existat până prin anii 60 o familie, a lui Ronciu, în care toţi cei din spiţă bărbătească peste 2,50 m, iar femeile peste 2 m. Oameni sănătoşi, vrednici, aşezaţi, despre care mama îmi zicea şoptit: *ăştia, a lui Ronciu, aşezaţi în Rovină, nu se ştie de unde şi când au venit, dar sunt neam de urieşi.* Şi ai lui Ronciu trăiau mult, însă numai o viaţă de om. Cât vor fi trăit urieşi din basme, cât cei biblici, despre care avem ştiri o fi hotărât şi fenomenul creşterii. Vremurile biblice nu pot fi măsurate, firește, cu unităţile de măsurat timpul de acum: ora, ziua, anul. Dacă da, atunci să nu ne mire că omul biblic din *Geneza* avea 900, 700, 500 sau 300 de ani şi în consecinţă, o talie gigantică: în jur de 40 de m. Adam şi Eva, vreo 30 Noe, 8 Avram, 4–5 Moise etc. Aşa judecând lucrurile, Moise pare a fi, după părerea lui Alex Comfort, gerontolog englez, ultimul *mutant,* ultimul uriaş. Se vehiculează, şi nu de către amatori, şi ideea că urieşii, urmaşii giganţilor, *oamenii primari* ar fi fost alcătuiţi din alt soi de materie.

Coborând cu picioarele pe pământ amintim că s-au descoperit multe schelete de giganţi, întâmplător sau cu prilejul săpăturilor arheologice, în Sicilia, de pe vremea lui Tiberiu, în Grecia, de pe vremea împăratului Hadrian, la fel în Egipt, consemnate de credibili istorici precum Herodot şi Pausanias, Plinius vorbeşte despre nişte *popoare* de uriaşi (3,50–4 m) trăitoare în Etiopia, Herodot spune că trupul lui Oreste, descoperit la Tigee, măsura 3,50 metri. Destul de recent a fost descoperit trupul regelui cimbrilor, Teutobochus, în Franţa, cu dimensiuni incredibile: 8,25 lungimea corpului, 3,30 m circumferinţa capului, 20 cm orcitele ochilor. La 1833, cu prilejul unor săpături în California, nişte soldaţi au descoperit scheletul unui uriaş de 4 m, având dentiţie dublă. Asupra cauzelor care determinau *urieşenia* savanţii nu s-au pronunţat până acuma convingător. Iată, însă, că în 190, erupţia vulcanului Polee a determinat creşterea populaţiei în înălţime. În zilele noastre au trăit sau mai trăiesc oameni cu înălţimea către 3 m şi nu ne gândim neapărat la baschetbalistul Gheorghe Mureşan.

Dacă *Tăbliţele de la Tărtăria* (ţara *tărtarilor* sau a urieşilor?) mai, sunt o enigmă, şi mai enigmatice sunt în acest mirific în acest mirific spaţiu de pe Valea de Mijloc a Mureşului legendele şi basmele cu urieşi, trăitori în munţii unde dăinuiesc (de secole, de milenii) cetăţile, sanctuarele şi calendarele dacice. Pe una dintre acestea o vom reproduce, aşa cum am cules-o de la un bătrân din Romos, la finalul acestui serial. Numai că eu, cunoscând bine firea românului, mă mir că Toma Necredinciosul nu s-a născut printre români: tot ce se întâmplă la alţii, de domeniul fantasticului, poate fi credibil, dar nu se poate întâmpla la noi. Prin anii 1894–1895, atras de legendă dar şi de izvoarele istoriografice greceşti, Nicolae Densuşeanu poposea în Ţara Gugulanilor (zona actuală Oţelul Roşu) pentru a face măsurători şi studii antropologice pe un segment de populaţie căreia i se dusese buhul: măroiigugani sau gugulani, nemuriţi şi în inegalabila doină bănăţeană *Gugula cu car cu mere şi cu frumoasă muiere.* Cu excepţia abaterilor de la regulă, nu a găsit nici un bărbat sub înălţimea de 2 m şi nici o femeie sub 1,80 m. Cercetarea a inclus-o în cap. XXXIII din *Dacia preistorică,* despre Titani, care, după Hesiod, au fost cei dintâi copii pe care i-a născut Terra cu Uran. Vechea familie a titanilor era alcătuită din 12 ginţi care locuiau în părţile de nord ale Traciei, lângă Dunăre (Oceanos patamos). Titanii erau o clasă, o ierarhie socială în lumea pelasgică, condusă de Atlas. Marele savant de la Densuş plasează lupta acestora cu Joe în pădurea Tartesiu (a albinelor), de lângă Cerna. Aici se găseşte o mare peşteră, despre care aminteşte şi Dio Casius, vorbind despre războaiele daco- romane, peşteră în care *şi-au căutat refugiu titanii, când au fost învinşi de zei.* Aceşti titani au rămas în mitologia şi medicaţia populară românească sub numele de tătâni (bătrânii înţelepţi, cei cu vârstă matusalemică, de unde miraculoasa plantă leac tătăneasa ori Iarba lui Tătane, care atenuează procesul îmbătrânirii, înlăturând ridurile, evită sclerozele, folosită fiind intensiv în ultima vreme în Ţinutul

Hunedoarei, adică cel al urieşilor şi gugulanilor). Instituţia tătânilor sau sfatul bătrânilor a existat până în perioada interbelică în unele localităţi din Apuseni şi de pe Valea de Mijloc a Mureşului, ca o instituţie patriarhală de mare prestigiu.

În tradiţia românească, vechii titani, apar cu mai multe nume: jidovoi, tătani, tătari. Acestora li se atribuie mormintele –movile acoperite cu pietre (precum cea din Poiana Omului sau Măgura lui Vian, de la Tău), chiliile săpate în stânci, cetăţile de curte, voievodale sau ţărăneşti, monumente megalitice precum cele de Drumul Pietrelor Scrise (Ilia- Brad, peste munte), troiene (precum cel de pe Secaşul Mic). Este de ordinul evidenţei că tătarii aceştia sunt *tărtarii* şi nu migratorii asiatici de la începutul celui de al II-lea mileniu d. Hr.

Toată tradiţia istoriografică îi consideră pe uriaşi (giganţi) popor de munte, de la nord de Dunăre. Celebrând o victorie a împăratului Augustus împotriva dacilor, Horaţiu îl numeşte *învingător al titanilor*. Lui i se alătură mai târziu marţial, numindu-l pe Domiţian *învingător al giganţilor*.

Izvoarele istoriografice greceşti îi localizează pe giganţi în zona muntelui Pelegra, pe teritoriul Daciei, *unde se luptase giganţii cu zeii.*

Pelegra bănăţeano-mehedinţeană şi-a păstrat până astăzi numele în *Pregleda*, munte acoperit, inexplicabil, numai cu stânci calcaroase şi arse... *de fulgerele lui Joe.* În sprijinul localizării vin multe argumente: peştera din vechime, Avernus, localitatea Izvernea, cu altă celebră şi misterioasă peşteră, trăitorii gugulani descoperiţi de Nicolae Densuşeanu ca o relicvă umană din străvechimi, muntele Gugu, identificat de unii istorici cu sacrul Cogaion. Dar, zicem noi, mai cu seamă fenomenele paranormale ce se petrec în Retezat, între Pelega şi Gugu, în noaptea de solstiţiu de vară, când, pe cer senin, se fac schimburi de mingi aidoma fulgerelor globulare, câinii ciobanilor devin fiare, fiinţa umană se tulbură inexplicabil de anxietate, fenomen trăit experimental de autorul acestor rânduri împreună cu alţi scriitori şi cu studenţi de la facultatea de Geografie din Cluj.

Guganii sau gugulanii au fost şi mai sunt, în majoritate, păstori în regiunile muntoase ale judeţelor Mehedinţi şi Gorj, la învecinarea cu judeţul Hunedoara. Duc încă o viaţă izolată, se consideră altfel încât nu acceptă amestecul genetic: *Eu vând mere, au vând pere/ Dar nu vând a mea muiere,* zice gugulanul din amintitul cântec. Ei sunt individualităţi, cum sesizează şi Nicolae Densuşeanu, de particularităţi lingvistice (fonetice): nu au pe *ş* şi pe *j* în locul lor folosind pe *s* şi *z*; sunetele ce şi ci o rezonanţă înmuiată, precum şi în Ţara Haţegului. Ei, guganii, sunt amintiţi şi în Tabula Peutingeriană prin localitatea Gagani (gaganis). Se pare că aceşti gugani sunt rudele ligurilor din Italia, emigraţi din Carpaţi, cum crede istoricul Strabo.

Îndrăznim să credem că guganii (gugulanii) mehedinţeano-gorjeni apar şi în Biblie, la Ezechiel, când proorocul vorbeşte despre neamurile Gog şi Magog, precum şi la Ieremia, Sfântul Augustin îi asociază cu geţii şi massageţii.

Notă: Alăturăm legenda despre uriaşi, culeasă de autor dintr-un sat vecin cu Tărtăria, Romosul.

FUNDAŢIA PENTRU CERCETAREA ISTORIEI DACIEI
DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

Preşedinte – dr. Napoleon Săvescu
21–26 Broadway, New York 11106 USA
tel. 718 932 1700, 031 810 6172
fax 718 728 7635
e-mail: nsavescu@nyc.rr.com

Filiala Bucureşti
Ilie Enciu
Str. Arbustului, nr. 2D
Sect. 2, Bucureşti
tel./fax 021 2401218

Filiala Tulcea-Geţia Minor
Nicolae Nicolae
Str. Florilor, nr. 35-37
Tulcea
tel. 0729 011003

Filiala Reghin
Ioana Crişan
Str. Rodnei, bl. 7, ap. 6
tel. 0265 511544
e-mail: ioana788@gmail.com

Filiala Transilvania-Banat
Vladimir Brilinsky
Str. Carpaţi, nr. 12, bl. F, ap. 11, Deva
tel./fax 0254 223853
e-mail: malus_dacus@yahoo.com